

Κατευθυντήριες Γραμμές για Εκπαιδευτικούς Πρώτης Αγωγής και Εκπαίδευσης

Πακέτο Εργασίας 2

2024

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Με τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι απόψεις και οι γνώμες που διατυπώνονται εκφράζουν αποκλειστικά τις απόψεις των συντακτών και δεν αντιπροσωπεύουν κατ'ανάγκη τις απόψεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή του Ευρωπαϊκού Εκτελεστικού Οργανισμού Εκπαίδευσης και Πολιτισμού (ΕΑΕΑ). Η Ευρωπαϊκή Ένωση και ο ΕΑΕΑ δεν μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνοι για τις εκφραζόμενες απόψεις. Αριθμός Έργου: 2023-1-IT02-KA220-SCH-000166552

Περιεχόμενα

ΜΕΡΟΣ 1: Εισαγωγή	3
Σκοπός.....	3
Υπαίθρια Εκπαίδευση στην πρώιμη παιδική ηλικία.....	5
Δραστηριότητες υπαίθριας εκπαίδευσης: Οφέλη.....	7
Υπαίθριες δραστηριότητες και παιδιά με κινητικές δυσκολίες.....	14
Μεθοδολογική και παιδαγωγική προσέγγιση	15
Το παιδί ως ενεργός συμμετέχοντας/ουσα στη μαθησιακή διαδικασία	15
Παιδαγωγική της υπαίθριας εκπαίδευσης και καθολικός σχεδιασμός για υπαίθριους χώρους.....	16
Μάθηση μέσω παιχνιδιού	20
Ψηφιακή τεχνολογία για υπαίθρια εκπαίδευση χωρίς αποκλεισμούς και με επίκεντρο τους μαθητές.....	23
Πλαίσιο των χωρών εταίρων για την υλοποίηση δραστηριοτήτων ΟΕ με παιδιά ΜΙ	27
Επισκόπηση των συνθηκών των χωρών-εταίρων.....	30
ΜΕΡΟΣ 2: Σχεδιασμός υπαίθριων δραστηριοτήτων	35
Πώς να σχεδιάσετε ένα κατάλληλο περιβάλλον υπαίθριας εκπαίδευσης για παιδιά ηλικίας 3-5 ετών ...	35
Ο ρόλος του/της εκπαιδευτικού	35
Υγεία και ασφάλεια κατά το σχεδιασμό ενός προσβάσιμου υπαίθριου περιβάλλοντος για παιδιά με κινητικές δυσκολίες.....	39
Υπαίθριοι χώροι για μάθηση	39
Σχεδιασμός και υλοποίηση δραστηριοτήτων υπαίθριας εκπαίδευσης χωρίς αποκλεισμούς.....	41
Παρατήρηση και διευκόλυνση	44
Αναστοχασμός και αξιολόγηση.....	46
ΜΕΡΟΣ 3: Σύνδεση και συνέχιση υπαίθριων δραστηριοτήτων στις αίθουσες διδασκαλίας	47
Πώς να σχεδιάσετε ένα αποτελεσματικό περιβάλλον στην τάξη για την προώθηση της συνέχειας μεταξύ της υπαίθριας εκπαίδευσης και της εκπαίδευσης που προσφέρεται στις αίθουσες διδασκαλίας.....	48
Υγεία και ασφάλεια κατά το σχεδιασμό ενός προσβάσιμου και χωρίς αποκλεισμούς περιβάλλοντος στην αίθουσα διδασκαλίας	49
Συμπεράσματα και συστάσεις	53
Βιβλιογραφία	59

Σχετικά Βίντεο Εκμάθησης:

<https://www.outdoor4mi.eu/outputs/>

<https://www.youtube.com/@outdoor4mi>

Πίνακας συντομογραφιών και ακρωνυμίων

ΥΕ	Υπαίθρια Εκπαίδευση
ΚΣ	Καθολικός Σχεδιασμός
ΠΑΕ	Πρώτη Αγωγή και Εκπαίδευση
ΚΔ	Κινητικές Δυσκολίες

ΜΕΡΟΣ 1: Εισαγωγή

Σκοπός

Ο παρόν οδηγός περιλαμβάνει ένα συμπαγές θεωρητικό πλαίσιο και πρακτικές εισηγήσεις προς τους/τις εκπαιδευτικούς που εργάζονται με παιδιά ηλικίας 3-5 ετών (συμπεριλαμβανομένων των παιδιών με κινητικές δυσκολίες) σχετικά με τον τρόπο προετοιμασίας και υλοποίησης υπαίθριων δραστηριοτήτων, λαμβάνοντας επίσης υπόψη τις ανάγκες των παιδιών με κινητικές δυσκολίες (ΚΔ). Οι κατευθυντήριες γραμμές αναπτύχθηκαν για τους σκοπούς του χρηματοδοτούμενου από το Erasmus+ έργου Outdoor4mi (αριθμός έργου: 2023-1-IT02-KA220-SCH-000165552), με τη συμμετοχή επτά εταίρων από την Ιταλία, την Κύπρο, τη Μάλτα, την Ισπανία, τη Ρουμανία και την Πορτογαλία. Ο Οδηγός εντάσσεται στο Πακέτο Εργασίας 2 του Έργου: Οδηγίες Outdoor4mi για τους/τις εκπαιδευτικούς που εργάζονται σε πλαίσια Πρώτης Αγωγής και Εκπαίδευσης (ΠΑΕ), και πιο συγκεκριμένα με παιδιά ηλικίας 3-5 ετών, με στόχο να τους παρέχει ένα συμπαγές θεωρητικό υπόβαθρο και πρακτικές συμβουλές σχετικά με τον τρόπο προετοιμασίας του εκπαιδευτικού περιβάλλοντος για την υλοποίηση υπαίθριων δραστηριοτήτων με έμφαση στην προσβασιμότητα του περιβάλλοντος από παιδιά με ΚΔ. Αναγνωρίζοντας τον κομβικό ρόλο των εξειδικευμένων και έμπειρων παιδαγωγών στη μαθησιακή διαδικασία των παιδιών και στην "εξατομίκευση της μάθησης, ώστε να είναι αυθεντική και σχετική" (UNESCO, 2021), ο κύριος στόχος του έργου είναι να ενισχύσει την ευαισθητοποίηση και τις ικανότητες των εκπαιδευτικών ΠΑΕ για την ενσωμάτωση υπαίθριων

δραστηριοτήτων με παιδιά της συγκεκριμένης ηλικίας. Προσδοκούμε να συμβάλουμε στην επίτευξη των προτεραιοτήτων του Erasmus+ για το περιβάλλον και την ένταξη, παρέχοντας στους/στις εκπαιδευτικούς της ΠΑΕ καθοδήγηση για το σχεδιασμό υπαίθριων χώρων και υπαίθριων δραστηριοτήτων χωρίς αποκλεισμούς, για τις ανάγκες των παιδιών ηλικίας 3-5 ετών, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών με ΚΔ. Ελπίζουμε, επίσης, να ενδυναμώσουμε την εμπειρογνωμοσύνη των εκπαιδευτικών στην εφαρμογή δραστηριοτήτων Υπαίθριας Εκπαίδευσης (ΥΕ), προτείνοντας τρόπους για να ξεπεραστούν εμπόδια και δυσκολίες, ώστε να μπορέσουν όλα τα παιδιά να απολαύσουν τα οφέλη αυτής της προσέγγισης. Οι θεμελιώδεις αρχές, οι βασικές ιδέες και οι πρακτικές προτάσεις που παρουσιάζονται στις κατευθυντήριες γραμμές του παρόντος οδηγού δεν αποτελούν ένα άκαμπτο πρόγραμμα σπουδών, αλλά μια πηγή καλών πρακτικών για ευέλικτη εφαρμογή δραστηριοτήτων ΥΕ. Σκοπός του Οδηγού είναι να εμπνεύσει και να υποστηρίξει τους/τις εκπαιδευτικούς της ΠΑΕ στη διαμόρφωση των υπαίθριων χώρων εκπαίδευσης ώστε να καταστούν ασφαλείς και προσβάσιμοι και να μπορούν να χρησιμοποιηθούν για ΥΕ. Αυτές οι κατευθυντήριες γραμμές μπορούν να προσαρμοστούν με τρόπο που να ταιριάζει καλύτερα στο συγκεκριμένο πλαίσιο και τη σχολική κουλτούρα κάθε εκπαιδευτικού συστήματος σε κάθε χώρα.

Η ανάπτυξη των κατευθυντήριων γραμμών Outdoor4mi βασίστηκε σε ερευνητικές δράσεις που αφορούσαν α) στα κύρια ευρήματα της βιβλιογραφικής ανασκόπησης σχετικά με πρόσφατες δημοσιεύσεις που αφορούν την ΥΕ χωρίς αποκλεισμούς στην πρώιμη παιδική ηλικία, και β) στις ιδέες και τα θέματα που προέκυψαν από την ανάλυση δεδομένων συνεντεύξεων με εκπαιδευτικούς/ενδιαφερόμενους φορείς που εργάζονται με παιδιά ηλικίας 3-5 ετών, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών με ΚΔ, και με γονείς.

Πιο συγκεκριμένα, μετά την ανασκόπηση της βιβλιογραφίας σχετικά με την ΥΕ χωρίς αποκλεισμούς σε περιβάλλοντα ΠΑΕ, η ανάπτυξη του πλαισίου για το πώς θα μπορούσαν να σχεδιαστούν, οργανωθούν και να υλοποιηθούν δραστηριότητες ΥΕ σε τέτοια περιβάλλοντα βασίστηκε, στη θεματική ανάλυση συνεντεύξεων σε ομάδες εστίασης με εκπαιδευτικούς ΠΑΕ που εργάζονται με παιδιά ηλικίας 3-5 ετών, και ατομικών συνεντεύξεων με γονείς παιδιών ηλικίας 3-5 ετών, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών με ΚΔ. Πιο συγκεκριμένα, όλες οι χώρες εταίροι διεξήγαγαν:

α) δύο συνεντεύξεις σε ομάδες εστίασης με τουλάχιστον τέσσερις συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς

από κάθε χώρα εταίρο, και β) τέσσερις ατομικές συνεντεύξεις με γονείς από κάθε χώρα εταίρο. Συνολικά στα δεδομένα που συλλέχθηκαν συμμετείχαν 56 εκπαιδευτικοί και 28 γονείς σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Ο παρόν Οδηγός αποτελείται από τρία μέρη. Στο πρώτο μέρος, αντλώντας στοιχεία από την πρόσφατη βιβλιογραφία, αναλύουμε εν συντομία την έννοια της ΥΕ και τα οφέλη της, καθώς και το θεωρητικό πλαίσιο της ΥΕ σε πλαίσια ΠΑΕ, συμπεριλαμβανομένων των μεθοδολογικών και παιδαγωγικών αρχών που συνοδεύουν την ΥΕ στην πρώιμη παιδική ηλικία και αναδεικνύουν τη σημασία της. Περιγράφουμε επίσης το πλαίσιο των εταίρων σχετικά με την εφαρμογή της ΥΕ στην πρώιμη παιδική ηλικία. Στο δεύτερο μέρος παραθέτουμε τις βασικές παιδαγωγικές αρχές της ΥΕ και παρέχουμε εισηγήσεις για τον σχεδιασμό και την εφαρμογή ασφαλών και χωρίς αποκλεισμούς δραστηριοτήτων εκπαίδευσης στην ύπαιθρο λαμβάνοντας υπόψη τις μαθησιακές ανάγκες των παιδιών ηλικίας 3-5 ετών, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών με ΚΔ. Στο τρίτο μέρος συζητάμε τρόπους σχεδιασμού ενός κατάλληλου και αποτελεσματικού περιβάλλοντος στην αίθουσα διδασκαλίας για την προώθηση της συνέχειας μεταξύ της ΥΕ και της εκπαίδευσης σε χώρους εντός του σχολικού κτηρίου και της αίθουσας διδασκαλίας, εστιάζοντας επίσης σε θέματα υγείας και ασφάλειας. Το δεύτερο και το τρίτο μέρος δια φωτίζεται από την ανάλυση δεδομένων που συγκεντρώθηκαν από τις ομάδες εστίασης και τις ατομικές συνεντεύξεις (εκπαιδευτικών και γονέων αντίστοιχα) που διεξήχθησαν από τους εταίρους όλων των χωρών που συμμετέχουν στο έργο.

Υπαίθρια Εκπαίδευση στην πρώιμη παιδική ηλικία

Η ΥΕ είναι μια καινοτόμος προσέγγιση στη διδασκαλία που κερδίζει ολοένα και περισσότερο ενδιαφέρον γιατί προσφέρει πολλά οφέλη στα παιδιά, ιδίως στο πλαίσιο της ΠΑΕ. Περιλαμβάνει δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα εκτός της σχολικής αίθουσας, παράλληλα με το επίσημο πρόγραμμα σπουδών, οι οποίες υποστηρίζουν τη μάθηση και ανάπτυξη των παιδιών. Σύμφωνα με τους Murillo, κ.ά. (2018), η ΥΕ περιλαμβάνει τη μάθηση μέσω του σώματος και των αισθήσεων, την αλληλεπίδραση με τους άλλους και τον αναστοχασμό των εμπειριών σε συγκεκριμένα πλαίσια. Οι Stavrianos και Pratt-Adams (2022) αναφέρουν ότι η ΥΕ περιλαμβάνει μια μη τυπική εκπαιδευτική προσέγγιση που καλύπτει ένα ευρύ φάσμα θεμάτων, η οποία λαμβάνει χώρα εκτός της σχολικής

αίθουσας. Η Vladescu (2022) αναφέρει ότι η ΥΕ συνδυάζει και τις τρεις μορφές εκπαίδευσης - τυπική, άτυπη και μη τυπική – και στοχεύει στην ολιστική ανάπτυξη ενός παιδιού. Στην ΥΕ, μεγάλη έμφαση δίνεται στο μαθησιακό περιβάλλον όπου λαμβάνει χώρα η μάθηση.

Σύμφωνα με τους Roji-Ramos, κ.ά. (2021), η ιδέα της ΥΕ ξεκίνησε από τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, με την Καλιφόρνια να είναι η πρώτη που ανέπτυξε ένα τέτοιο πρόγραμμα. Ο Bortolotti (2019) αναφέρει ότι η ΥΕ έχει τις ρίζες της στον αγγλοσαξονικό πολιτισμό. Με την πάροδο του χρόνου, μετά τους αγγλοσάξονες, η Ασία και η Ευρώπη ξεκίνησαν να εφαρμόζουν διάφορα προγράμματα ΥΕ, που σταδιακά έχουν πλέον γίνει δημοφιλή σε όλο τον κόσμο.

Τα τελευταία χρόνια, η εκπαίδευση σε παγκόσμιο επίπεδο, προσδίδει μεγάλο ενδιαφέρον στην ΥΕ γιατί καταδεικνύεται να προσφέρει στους/στις συμμετέχοντες/ουσες πλαίσιο για την προώθηση πρακτικών διδασκαλίας που ενθαρρύνουν την ενεργή εμπλοκή και την ανάπτυξη μαλακών/οριζόντιων/διατομεακών ικανοτήτων (soft skills) τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές πλαίσιο. Η ΥΕ προσφέρει πλαίσιο για την ενίσχυση της περιέργειας και των ενδιαφερόντων των παιδιών και την αλλαγή της εκπαιδευτικής διαδικασίας, από παθητική σε ενεργητική μέσω διαδραστικών δραστηριοτήτων στο φυσικό περιβάλλον (Lattarulo & Vandelli, 2021). Πρόκειται για μια προσέγγιση που επικεντρώνεται στην ενδυνάμωση της κριτικής σκέψης, στην ισχυροποίηση της σχέσης ανθρώπου και φύσης και στην ενθάρρυνση της σύνδεσης του ατόμου με τον κόσμο και το περιβάλλον. Παρέχει επίσης στα παιδιά βασικές δεξιότητες και ικανότητες του 21^{ου} αιώνα που δεν μπορεί να προσφέρει η παραδοσιακή εκπαίδευση στην τάξη, όπως δεξιότητες καινοτομίας, δεξιότητες ζωής, δεξιότητες πρόσβασης στην πληροφόρηση και δεξιότητες στη χρήση μέσων μαζικής ενημέρωσης και τεχνολογίας (Özgem, 2022).

Η έννοια της ΥΕ χρησιμοποιείται με διαφορετικούς τρόπους όπως, εκπαίδευση στη φύση, περιβαλλοντική εκπαίδευση, εκπαίδευση στην ύπαιθρο, εκπαίδευση εκτός τάξης, βιωματική μάθηση, εκπαίδευση περιπέτειας, εκπαίδευση βασισμένη στον τόπο, και μάθηση στην πραγματική ζωή. Στο πλαίσιο της ΠΑΕ, οι δραστηριότητες ΥΕ συνδέονται συνήθως με το ελεύθερο παιχνίδι, το οποίο είναι εξαιρετικά ωφέλιμο για τα μικρά παιδιά, καθώς τα ενθαρρύνει να αλληλεπιδρούν με τα άλλα άτομα, το περιβάλλον και τα αντικείμενα που τα περιβάλλουν. Το παιχνίδι δίνει ευκαιρίες στα παιδιά να εξερευνούν, να πειραματίζονται και να κατανοούν τον κόσμο γύρω τους. Το υπαίθριο

παιχνίδι αποτελεί βασικό μέρος της καθημερινής ζωής των παιδιών στα πλαίσια ΠΑΕ παγκοσμίως (Birkeland, 2019). Το υπαίθριο παιχνίδι έχει ζωτική σημασία για την ανάπτυξη των παιδιών, και μπορεί επίσης να αποτελέσει ένα εξαιρετικό πλαίσιο για πιο δομημένες δραστηριότητες που βοηθούν τα παιδιά να μάθουν και να αναπτύξουν ένα ευρύ φάσμα δεξιοτήτων σε θέματα όπως τα μαθηματικά, η ιστορία, η γεωλογία, η τέχνη, η μουσική και η επικοινωνία. Επιπλέον, οι υπαίθριες εμπειρίες μπορούν να αξιοποιηθούν για τη συνέχιση και σύνδεση της μάθησης σε υπαίθριους χώρους, προφέροντας καινούριες οπτικές προς διερεύνηση και επέκταση της μάθησης. Η κύκλος εμπειρίας ανάμεσα στις εμπειρίες τόσο από την ΥΕ όσο και από την μάθηση στην αίθουσα διδασκαλίας είναι θεμελιώδης για την εκπαίδευση στην ύπαιθρο (DEHORS Project, 2021). Ως αποτέλεσμα, το ενδιαφέρον για τη σημασία των υπαίθριων δραστηριοτήτων στα νηπιαγωγεία έχει αυξηθεί σημαντικά παγκοσμίως (Waller κ.ά., 2017).

Δραστηριότητες υπαίθριας εκπαίδευσης: Οφέλη

Οι υπαίθριες δραστηριότητες και εμπειρίες είναι εξαιρετικά ευεργετικές για τα μικρά παιδιά με πολλούς τρόπους. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο υπάρχει μια μακρόχρονη παράδοση της συμπερίληψης του υπαίθριου περιβάλλοντος ως μέρος του παιχνιδιού και της μάθησης στο πλαίσιο της ΠΑΕ. Το παιχνίδι και η μάθηση σε υπαίθριους χώρους παρέχει μοναδικές συνθήκες στα παιδιά να εξερευνήσουν, να δημιουργήσουν, να ανακαλύψουν και να αναπτυχθούν, ενώ παράλληλα μέσα από την ενεργή εμπλοκή και ενασχόλησή τους με την ύπαιθρο, τους προφέρει τη δυνατότητα να αντιμετωπίσουν προκλήσεις και να τις ξεπεράσουν. Τα παιδιά από τη φύση τους είναι γεννημένα για να εξερευνούν, οπότε η παραμονή σε φυσικούς υπαίθριους χώρους τους προσφέρει πολλές ευκαιρίες να κινηθούν ελεύθερα, να μάθουν, και να αναπτύξουν τις αισθήσεις τους.

Ωστόσο, στον σημερινό αστικοποιημένο κόσμο, έχει μειωθεί η διαθεσιμότητα κατάλληλων υπαίθριων χώρων για ενασχόληση παιδιών, και έχουν παράλληλα αυξηθεί οι ανησυχίες των εκπαιδευτικών και των γονέων για την ασφάλεια και την υγεία των παιδιών όταν βρίσκονται σε υπαίθριους χώρους, γεγονός που επηρεάζει αρνητικά την εφαρμογή των υπαίθριων δραστηριοτήτων. Τα παιδιά δεν έχουν πλέον την ίδια πρόσβαση σε παιδικές χαρές όπως παλαιότερα, ενώ αρκετές μελέτες έχουν δείξει ότι η ευρεία χρήση της τεχνολογίας και των ψηφιακών παιχνιδιών έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση της σωματικής δραστηριότητας και του παιχνιδιού σε υπαίθριους χώρους, καθώς και την έλλειψη της φυσιολογικής σωματικής ανάπτυξης (Fischetti κ.ά., 2020). Άλλα εμπόδια στην ενσωμάτωση δραστηριοτήτων σε υπαίθριους χώρους περιλαμβάνουν διοικητικές πολιτικές, λανθασμένες πεποιθήσεις σχετικά με την αξία της ΥΕ, φόβο και έλλειψη κατάρτισης μεταξύ των εκπαιδευτικών ΠΑΕ, και έλλειψη εγκαταστάσεων.

Μια πρόσφατη ανασκόπηση (Kiviranta κ.ά., 2023) διερεύνησε 20 μελέτες από 10 χώρες σχετικά με την ΥΕ για την προσχολική εκπαίδευση. Στόχος ήταν να εντοπιστούν και να περιγραφούν τα οφέλη και οι προκλήσεις της εφαρμογής της ΥΕ. Από την ανασκόπηση προέκυψαν έξι θεματικές κατηγορίες που δίνουν φως στο πλαίσιο της ΥΕ μεταξύ των οποίων: η θετική επίδραση της ΥΕ στην ολιστική ανάπτυξη των παιδιών, στην υγεία και την ευημερία τους, η ενθάρρυνση βιωματικών ευκαιριών μάθησης, η αξία της εμπειρίας που έχει η μάθηση στο φυσικό περιβάλλον, ο ρόλος των εκπαιδευτικών ως διευκολυντών στη διαδικασία μάθησης σε υπαίθριους χώρους, και η σημασία

του προσεγγμένου σχεδιασμού της μάθησης σε υπαίθριους χώρους. Σύμφωνα με τον Gray (2018), η μάθηση στην ύπαιθρο έχει τέσσερις διαστάσεις: δεξιότητες και γνώσεις, σχέσεις ανθρώπου-φύσης, βιωσιμότητα και υγεία και ευημερία. Ο Wattchow (2021) εξήγησε ότι η ΥΕ μπορεί να παρέχει "ευκαιρίες που μας εμπλέκουν αισθητηριακά, γνωστικά, συμβολικά, ενσυναισθητικά, ακόμη και πνευματικά με έναν τόπο" (σ. 106).

Η ΥΕ έχει αναγνωριστεί ερευνητικά ως μια πολύτιμη προσέγγιση ενσώματης μάθησης, όπου η γνώση οικοδομείται μέσω της φυσικής αλληλεπίδρασης με το περιβάλλον και των αισθητηριακών εμπειριών. Οι πρόσφατες εξελίξεις σε αυτόν τον τομέα έχουν οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι η ΥΕ θα πρέπει να αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του προγράμματος σπουδών, με δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα εκτός της σχολικής αίθουσας. Οι δραστηριότητες αυτές περιλαμβάνουν εκδρομές σε υπαίθρια μαθησιακά περιβάλλοντα που έχουν σχεδιαστεί για να εμπλέκουν τα παιδιά σε

πρακτική, βιωματική μάθηση (Dettweiler & Mygid, 2020). Η ενσωμάτωση υπαίθριων δραστηριοτήτων και παιχνιδιού σε πλαίσια ΠΑΕ ενισχύει τα κίνητρα και το ενδιαφέρον των παιδιών για συμμετοχή στη διαδικασία μάθησης στα πλαίσια της τυπικής εκπαίδευσης και προσφέρει ευχαρίστηση και ικανοποίηση. Επιπρόσθετα αυξάνει τον ενθουσιασμό και την προθυμία των παιδιών να επικοινωνήσουν και να αλληλεπιδράσουν μεταξύ τους, υποστηρίζει την ανάπτυξη της αυτοεκτίμησής τους και αναπτύσσει νέες δεξιότητες (Haraga, 2023). Ως εκ τούτου, για τη

διδασκαλία όλων των μαθημάτων, προτείνεται να υπάρχει τακτική εναλλαγή του μαθησιακού περιβάλλοντος, τόσο σε αίθουσες διδασκαλίας όσο και στο υπαίθριο περιβάλλον.

Τα οφέλη της μάθησης και του παιχνιδιού σε υπαίθριους χώρους, όσον αφορά στην ανάπτυξη των παιδιών, ποικίλουν ανάλογα με το μαθησιακό πλαίσιο και τα θέματα τα οποία πραγματεύονται (Bentsen & Eeby-Ernst, 2020). Στη συνέχεια, παραθέτουμε και περιγράφουμε τα βασικά οφέλη:

1. Αυτονομία και ενεργητική μάθηση

Τα παιδιά, συμμετέχοντας σε βιωματικές εμπειρίες που χρησιμοποιούν όλες τις αισθήσεις τους, ικανοποιούν την περιέργειά τους και αποκτούν αυτονομία στη διαδικασία μάθησης, αναπτύσσοντας γνωστικές δεξιότητες όπως η φαντασία, η δημιουργικότητα, η κριτική σκέψη, η συγκέντρωση και η λύση προβλημάτων. Η δυνατότητα που τους δίνεται σε υπαίθρια περιβάλλοντα μάθησης να πάρουν αποφάσεις και να κατευθύνουν τη μάθησή τους, ενισχύει την αυτονομία και την αυτοπεποίθησή τους. Τα υπαίθρια περιβάλλοντα έχουν τη δυνατότητα να καλλιεργήσουν τη φυσική περιέργεια των παιδιών και να τα εξοικειώσουν με μαθησιακές δραστηριότητες οι οποίες ενσωματώνουν ένα βαθμό δυσκολίας, κινδύνου και ρίσκου. Όταν τα παιδιά μπορούν να αντιμετωπίσουν διαχειρίσιμους κινδύνους, μέσω της μεθόδου «δοκιμής και πλάνης» συνεργαζόμενα με τους/τις συνομηλίκους τους και καθοδηγούμενα από έναν ενήλικα ικανό να τα προστατεύσει από επικίνδυνες καταστάσεις, αναπτύσσουν σημαντικές δεξιότητες, χρήσιμες για την αντιμετώπιση και την υπέρβαση των δυσκολιών (Cortecchi κ.ά. 2021). Οι ευκαιρίες αυτές είναι ιδιαίτερα πολύτιμες στο πλαίσιο μιας κοινωνίας που τείνει να υπερπροστατεύει τα παιδιά, καθώς η αποφυγή των κινδύνων δεν τα μαθαίνει πώς να τους αντιμετωπίζουν και να τους διαχειρίζονται. Ωστόσο, αυτό απαιτεί να παρέχεται μια ισορροπία μεταξύ κινδύνων και των ωφελειών που συνδέονται με τη διαχείρισή τους, και αναγνώριση ότι ο κίνδυνος είναι υποκειμενικός, οπότε είναι χρήσιμο να δημιουργούνται οι κατάλληλες συνθήκες για να εξασφαλιστεί η ασφάλεια (Bento & Sandseter 2020 Gori κ.ά., 2023). Η ενεργός συμμετοχή σε δραστηριότητες ΥΕ, ενισχύει την ενεργή εμπλοκή των παιδιών και ενθαρρύνει την ιδιοκτησία της μάθησής τους (Mann κ.ά., 2022). Παρέχει στα παιδιά ένα πολυμορφικό ευρύ φάσμα καταστάσεων και προκλήσεων που πρέπει να

ξεπεράσουν, δοκιμάζοντας έτσι τα όριά τους. Επίσης, προωθεί ευκαιρίες πρακτικής μάθησης που ευνοούν την ολόπλευρη ανάπτυξή τους (Kiviranta κ.ά., 2023). Το πράσινο, ήρεμο και ήσυχο υπαίθριο πλαίσιο ενθαρρύνει τη διαδικασία μάθησης, καθώς προωθεί την ενεργή εμπλοκή, την προσοχή, την αυτοπειθαρχία και τη μείωση του άγχους (Κιο κ.ά., 2019).

2. Επικοινωνία και κοινωνικές δεξιότητες

Η συμμετοχή των παιδιών σε διαφορετικά μαθησιακά περιβάλλοντα αυξάνει τα κίνητρά τους για εμπλοκή στη μαθησιακή διαδικασία και υποστηρίζει την κοινωνική αλληλεπίδραση (Mygind, 2020). Οι υπαίθριες δραστηριότητες παρέχουν ένα πλαίσιο για αμοιβαία ανταλλαγή και αλληλεπίδραση με τους/τις συνομηλίκους. Επιπλέον, το στοιχείο του απρόβλεπτου που χαρακτηρίζει τους υπαίθριους χώρους, και η ανάγκη προσαρμογής των ατόμων σε αυτούς προσφέρει πολυάριθμες ευκαιρίες για την επίλυση προβλημάτων, τη διαχείριση κινδύνων και την ενεργοποίηση διαφορετικών δεξιοτήτων, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που δεν είναι εμφανείς, όπως η ικανότητα επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ συνομηλίκων. Τα παιδιά μπορούν να αναστοχαστούν αργότερα τις εμπειρίες τους στην ύπαιθρο με μια ενισχυμένη αίσθηση αυτοαποτελεσματικότητας, δύναμης και αυτογνωσίας (Giunti κ.ά., 2023). Ενώ παίζουν ή μαθαίνουν στην ύπαιθρο, τους δίνονται πολλές ευκαιρίες για φυσική εγγύτητα και κοινωνική αλληλεπίδραση με τα υπόλοιπα άτομα που βρίσκονται στον υπαίθριο χώρο. Συμμετέχουν σε συνεργατικές δράσεις, υιοθετούν διαφορετικούς ρόλους και σχετίζονται με τους άλλους δημιουργικά και ευχάριστα.

3. Οικοδόμηση ταυτότητας: ατομικής και πολιτιστικής

Τα παιδιά μπορούν να μάθουν πολλά για τον εαυτό τους συμμετέχοντας σε παιγνιώδεις υπαίθριες δραστηριότητες και αναπτύσσοντας έτσι την προσωπική/ατομική και συλλογική/πολιτιστική τους ταυτότητα. Μέσω της ενεργούς συμμετοχής τους κατά τη διάρκεια δραστηριοτήτων ΥΕ και της αυτοεξερεύνησης που αποτελεί αναπόσπαστο

στοιχείο της, λαμβάνουν αποφάσεις σχετικά με τις προτιμήσεις τους, γνωρίζουν τις ικανότητες τους, συνειδητοποιούν αδυναμίες και προτερήματα και καλλιεργούνται συναισθηματικά. Το υπαίθριο περιβάλλον μπορεί να θεωρηθεί ως πεδίο πολιτισμικής διαμόρφωσης, γιατί σε κάθε χώρα και πολιτισμό ενσωματώνει διαφορετικά πολιτισμικά στοιχεία που είναι εμφανή είτε στις αστικές είτε στις αγροτικές περιοχές. Ως εκ τούτου, η πρόσβαση των παιδιών σε υπαίθρια περιβάλλοντα και δραστηριότητες, τους επιτρέπει να έρθουν σε άμεση επαφή με τα πολιτισμικά στοιχεία της χώρας τους και να κατανοήσουν την πολιτιστική τους ταυτότητα. Αυτό περιλαμβάνει την κατανόηση των παιδιών για την κοινωνική τους κατάσταση, τις κοινωνικές συμπεριφορές, τις παραδόσεις, τα έθιμα και τα συστήματα πεποιθήσεων και γίνονται συνδιαμορφωτές και αναδιαμορφωτές του πολιτισμού κάθε χώρας. Μπορούν να αποκτήσουν εμπειρίες μέσα από πρακτικές βιωματικές δραστηριότητες και να οικοδομήσουν νοήματα γύρω από την πραγματικότητα (Mussini κ.ά., 2020). Μέσω της ΥΕ, τα παιδιά αναπτύσσουν την αίσθηση του ανήκειν, της ευθύνης, της εκτίμησης και της αγάπης όσον αφορά το φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον τους. Το υπαίθριο περιβάλλον παρέχει στα παιδιά την ευκαιρία να οικοδομήσουν τη μάθησή τους. Ενεργούν ως πρωταγωνιστές στη μαθησιακή διαδικασία, ενισχύοντας την αυτοεκτίμησή τους και τις επικοινωνιακές τους δεξιότητες (Bento & Costa, 2018).

4. Σωματικές δεξιότητες, ευεξία και υγεία

Οι υπαίθριες δραστηριότητες έχουν τη δυνατότητα να μειώνουν το άγχος και να βελτιώνουν τη σωματική και συναισθηματική κατάσταση των παιδιών. Όπως δήλωσαν οι Bento και Sandseter (2020), το παιχνίδι σε ένα υπαίθριο περιβάλλον μπορεί να αυξήσει τη σωματική δραστηριότητα και την ευεξία. Οι δραστηριότητες σε υπαίθριους χώρους προσφέρουν ευχαρίστηση και ικανοποίηση στα μικρά παιδιά, προωθώντας έτσι την ευημερία και την υγεία τους. Η καθημερινή αλληλεπίδραση με τη φύση ενισχύει το ανοσοποιητικό σύστημα και παρέχει ευκαιρίες για κίνηση και σωματική δραστηριότητα. Η ενασχόληση με υπαίθριες δραστηριότητες μπορεί να επηρεάσει θετικά τη σωματική ανάπτυξη των παιδιών, συμπεριλαμβανομένης της επίγνωσης του σώματος, της ενδυνάμωσης και της καλλιέργειας της ισορροπίας, και του συντονισμού. Μπορούν να αποκτήσουν κινητικές δεξιότητες όπως

το άλμα, την αναρρίχηση και το τρέξιμο. Όπως αναφέρεται από τους Mann κ. ά. (2022), η παραμονή σε ανοιχτούς και φυσικούς χώρους επηρεάζει θετικά τη σωματική, γνωστική και ψυχική υγεία των παιδιών.

5. Περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση και σύνδεση με τη φύση

Οι δραστηριότητες ΥΕ, συμπεριλαμβανομένου και του ελεύθερου παιχνιδιού, διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην προώθηση της ευαισθησίας, του σεβασμού και της αγάπης των παιδιών προς τη φύση. Η γνωριμία και κατανόηση των φυσικών ιδιοτήτων του περιβάλλοντος, ενισχύει τη σύνδεση των παιδιών με τη φύση και ενθαρρύνει την περιβαλλοντική τους συνείδηση. Η Onida (2021), συζητώντας για τη σημασία που έχουν οι εμπειρίες των παιδιών μικρής ηλικίας με την επαφή τους με το έδαφος, τόνισε ότι το έδαφος αποτελεί κάτι πολύ περισσότερο από ένα υλικό. Αποτελεί την "πηγή" από την οποία ξεκινά κάθε μορφή ζωής στον πλανήτη μας, και κατά συνέπεια, η εξερεύνηση, το άγγιγμα και η

βίωση του εδάφους διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην ευαισθητοποίηση των παιδιών από μικρή ηλικία όσον αφορά στο περιβάλλον. Με αυτό τον τρόπο ενισχύεται η αγάπη και ο σεβασμός για τη γη και τις ιδιότητές της. Το παιχνίδι με και στο φυσικό περιβάλλον, μπορεί επίσης να ενισχύσει τη συναισθηματική σύνδεση των παιδιών με τη φύση. Η αλληλεπίδραση με τη φύση μπορεί να αυξήσει την κατανόησή τους για το πώς εκτυλίσσονται οι φυσικές και βιολογικές διαδικασίες και να ενθαρρύνει την καλλιέργεια θετικής στάσης και ευαισθητοποίησης απέναντι σε θέματα όπως η περιβαλλοντική βιωσιμότητα, η κλιματική αλλαγή, η ανακύκλωση, κτλ. Σε μια πρόσφατη μελέτη των Barrable και Booth (2020) με στόχο να εξεταστεί ο ρόλος των νηπιαγωγείων που έχουν στο πρόγραμμα σπουδών τους έμφαση στην περιβαλλοντική εκπαίδευση σε σύγκριση με τα παραδοσιακά νηπιαγωγεία, στην προώθηση της σύνδεσης των παιδιών με τη φύση, διαπιστώθηκε ότι οι παράγοντες που ενισχύουν αυτή τη σύνδεση περιλαμβάνουν τη σύνδεση των γονέων με τη φύση και τη διάρκεια φοίτησης των παιδιών στα συγκεκριμένα νηπιαγωγεία που δίνουν έμφαση στην περιβαλλοντική εκπαίδευση. Αυτό υποδηλώνει μια αλληλοσυσχέτιση μεταξύ της φοίτησης των παιδιών σε νηπιαγωγεία με έμφαση στην περιβαλλοντική εκπαίδευση και της σύνδεσής τους με τη φύση.

Υπαίθριες δραστηριότητες και παιδιά με κινητικές δυσκολίες

Όλα τα παιδιά θα πρέπει να έχουν πρόσβαση συμμετοχής σε υπαίθριες δραστηριότητες ώστε όλα να επωφελούνται από τη συμμετοχή τους σε αυτές. Ωστόσο, συχνά τα παιδιά με ΚΔ αντιμετωπίζουν περιορισμούς πρόσβασης ή άλλα εμπόδια όσον αφορά την ποιότητα και το χρόνο συμμετοχής τους στις υπαίθριες δραστηριότητες. Ένας υπαίθριος χώρος χωρίς αποκλεισμούς θα πρέπει να είναι κατ' αρχάς προσβάσιμος σε όλα τα παιδιά, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών με ΚΔ, πράγμα που σημαίνει ότι θα πρέπει να είναι εύκολα προσβάσιμος και εξοπλισμένος με τις κατάλληλες εγκαταστάσεις. Το πιο σημαντικό είναι ότι θα πρέπει να είναι δομημένος με τρόπο που να μπορεί να καλύψει τις διαφορετικές ανάγκες κάθε παιδιού, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών με ΚΔ, ώστε να συμμετέχουν στις δραστηριότητες στο μέγιστο δυνατό βαθμό, να αισθάνονται άνετα και να τις απολαμβάνουν (Everyone Can Play, 2023). Αναγνωρίζοντας τα οφέλη της υπαίθριας εκπαίδευσης για όλα τα παιδιά, θα πρέπει να εργαστούμε για την άρση τυχόν εμποδίων και για τον

σχεδιασμό προσβάσιμων και χωρίς αποκλεισμούς υπαίθριων περιβαλλόντων, διασφαλίζοντας ότι τα παιδιά θα συμμετέχουν ισότιμα στη διαδικασία μάθησης. Τα παιδιά με ΚΔ θα πρέπει να αισθάνονται ευπρόσδεκτα να συμμετέχουν σε υπαίθριες δραστηριότητες ώστε να ελαχιστοποιείται το στίγμα ότι δεν μπορούν να συμμετέχουν στην ΥΕ. Οραματιζόμαστε μέσω των κατευθυντήριων γραμμών αυτού του Οδηγού να υποστηρίξουμε τους/τις εκπαιδευτικούς ΠΑΕ, στο σχεδιασμό και την υλοποίηση δραστηριοτήτων ΥΕ σε παιδιά ηλικίας 3-5 ετών, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών με ΚΔ, σε χώρους χωρίς αποκλεισμούς που είναι προσβάσιμοι σε όλα τα παιδιά. Έτσι, όλα τα παιδιά θα έχουν τις ίδιες ευκαιρίες να βιώσουν μια ποικιλία δραστηριοτήτων για να μάθουν μέσα στην ύπαιθρο, για την ύπαιθρο και μέσω της ΥΕ.

Μεθοδολογική και παιδαγωγική προσέγγιση

Το παιδί ως ενεργός συμμετέχοντας/ουσα στη μαθησιακή διαδικασία

Το θεωρητικό πλαίσιο της ΥΕ ξεκινά από την κατανόηση των θεωριών των Vygotsky (2016) και Dewey (1963) οι οποίοι υποστηρίζουν ότι το παιδί θα πρέπει να βρίσκεται στο επίκεντρο της μαθησιακής διαδικασίας και ότι θα πρέπει να του δίνεται η δυνατότητα να κατευθύνει και να οικοδομεί τη δική του μάθηση και πολιτιστική ανάπτυξη. Ο Dewey (1963) θα μπορούσε να θεωρηθεί ως σημαντικός στοχαστής της ΥΕ, καθώς η προοδευτική παιδαγωγική του προσέγγιση υποστηρίζει ότι τα παιδιά ενδείκνυται να μαθαίνουν μέσα από πρακτικές, βιωματικές και αυθεντικές εμπειρίες. Η εμπειρική ή βιωματική μάθηση (learning by doing) στην οποία έχει αναφερθεί ο Dewey (1963), είναι αντιπροσωπευτική του θεωρητικού πλαισίου της ΥΕ. Τα παιδιά αναγνωρίζονται ως ενεργοί συμμετέχοντες της καθημερινής ζωής, και η ανάπτυξη και μάθησή τους διενεργείται μέσα από τη φυσική αλληλεπίδραση με τους γονείς τους, τους/τις εκπαιδευτικούς, τα αντικείμενα και τη φύση, σε ένα φάσμα δραστηριοτήτων σύμφωνα με τις ικανότητές τους.

Η Hedegaard (2020) υποστηρίζει ότι η μάθηση και η ανάπτυξη πολιτισμικής αντίληψης των παιδιών αποτελούν διαδικασίες πλαισιωμένες, και ενσωματωμένες στο συγκεκριμένο πολιτισμικό πλαίσιο στο οποίο ζουν. Τονίζει ότι η ανάπτυξη των παιδιών και ειδικότερα η ανάπτυξη πολιτισμικής συνείδησης, δεν επιτελούνται με σταθερό, διαδοχικό τρόπο, αλλά αποτελούν δυναμικές

διαδικασίες που απαιτούν την ενεργό εμπλοκή των ίδιων των παιδιών. Αυτό συνεπάγεται ότι θα πρέπει να τους παρέχονται ευκαιρίες για να εμπλακούν διαλεκτικά στην κοινωνική και πολιτισμική πραγματικότητα. Ο Bronfenbrenner (2001), ορίζοντας τις εγγύτερες προς το άτομο διαδικασίες της ανθρώπινης ανάπτυξης, σημείωσε ότι ο χώρος (τόπος), τα άτομα, ο χρόνος και οι διαδικασίες διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη ενός ατόμου, ιδιαίτερα στα πρώτα στάδια της ζωής του. Τόνισε τη σημασία της αλληλεπίδρασης μεταξύ του ενεργά αναπτυσσόμενου βιοψυχολογικού ανθρώπινου οργανισμού και των αντικειμένων και συμβόλων του άμεσου περιβάλλοντός του. Κατά συνέπεια, ο χώρος όπου τα παιδιά μαθαίνουν και αναπτύσσονται φαίνεται να αποτελεί κρίσιμο παράγοντα στην ολιστική τους ανάπτυξη και, ως εκ τούτου, η εκπαίδευση εκτός σχολικής αίθουσας παρέχει ένα μοναδικό μαθησιακό περιβάλλον για τον σκοπό αυτό (Güdelhöfer, 2016). Ο Bortolotti (2019) τονίζει ότι ο χώρος αποτελεί θεμελιώδες συστατικό της διαδικασίας στην εκπαίδευση σε υπαίθριους χώρους. Η εκπαίδευση βασισμένη στον τόπο (place-based learning) περιγράφει την παιδαγωγική προσέγγιση που εστιάζει στον ρόλο και τη σημασία του χώρου (τόπου) στη μαθησιακή διαδικασία, αναγνωρίζοντας ότι κάθε τόπος ανοίγει διαφορετικές δυνατότητες και μοναδικές ευκαιρίες για το παιδί να κατασκευάσει νοήματα μέσω της αλληλεπίδρασής του με τον συγκεκριμένο χώρο.

Παιδαγωγική της υπαίθριας εκπαίδευσης και καθολικός σχεδιασμός για υπαίθριους χώρους

Η αρχή της συμπερίληψης αναγνωρίζει την ποικιλομορφία και διαφορετικότητα των ατόμων και πιστεύει ότι η διαφορετικότητα λειτουργεί ως πλεονέκτημα στην εκπαιδευτική διαδικασία γιατί την εμπλουτίζει. Η έννοια της ενιαίας εκπαίδευσης υπογραμμίζει την ανάγκη για αλλαγές στον τομέα της εκπαίδευσης που θα ενθαρρύνουν τη συμπερίληψη όλων των παιδιών στη μαθησιακή διαδικασία, διασφαλίζοντας ότι όλα τα παιδιά θα συμμετέχουν ανάλογα με τις προσωπικές τους ιδιαιτερότητες. Η έρευνα (βλ. Bortolotti κ.ά., 2020) επιβεβαιώνει ότι υπάρχει σημαντική σύνδεση μεταξύ των πρακτικών της ΥΕ και της ενιαίας εκπαίδευσης σε θεωρητικό επίπεδο. Ειδικά χαρακτηριστικά των υπαίθριων χώρων, όπως οι διαστάσεις, η έλλειψη δομής και τα φυσικά υλικά, θεωρούνται ευεργετικά για τον σχεδιασμό δράσεων που να ικανοποιούν τις διαφορετικές ανάγκες και ενδιαφέροντα κάθε ατόμου. Ενδεικτικά:

- Το υπαίθριο περιβάλλον επιτρέπει σε ομάδες και άτομα να χειρίζονται διάφορα αντικείμενα, να αποκτούν γνώσεις, να ακολουθούν διαφορετικές διαδρομές, να παρατηρούν το περιβάλλον, να συνειδητοποιούν την παρουσία τους στο χώρο, κτλ.
- Όταν τα παιδιά βρίσκονται στο φυσικό περιβάλλον, η φαντασία και οι δυνατότητές τους πολλαπλασιάζονται και οι δράσεις τους εμπλουτίζονται με νέα νοήματα, ενθαρρύνοντας έτσι την εξατομικευμένη, ενεργή και ουσιαστική σύνδεσή τους με τη φύση.
- Η αλληλεπίδραση που αναπτύσσεται μεταξύ παιδιών που βρίσκονται σε ένα φυσικό περιβάλλον είναι ιδιαίτερα σημαντική και ενθαρρύνει τα παιδιά να αποφασίσουν τα ίδια για τον χρόνο και χώρο που θα τον χρησιμοποιήσουν. Παράλληλα, ενεργοποιεί δυναμικές συνεργασίας μεταξύ παιδιών που βρίσκονται στον ίδιο χώρο για την επίτευξη κοινών στόχων που τα ίδια θέτουν.
- Ο λιγότερο δομημένος χαρακτήρας των χώρων στη φύση, έξω από τις αίθουσες διδασκαλίας, έχει σημαντική παιδαγωγική αξία γιατί επιτρέπει στα άτομα που συμμετέχουν σε υπαίθριες δραστηριότητες, να εξερευνήσουν και να κατανοήσουν καλύτερα τον εαυτό τους.

Όπως αναφέρουν οι Schenetti και Petrucci (2023), "ο υπαίθριος χώρος ο οποίος χρησιμοποιείται ως υπαίθριο εκπαιδευτικό περιβάλλον πρέπει να σχεδιάζεται, να οικοδομείται και να αξιολογείται προσεκτικά ώστε να παίρνει τη μορφή ενός καλά συντηρημένου, σαφούς και πλούσιου μαθησιακού περιβάλλοντος, ικανού να ενθαρρύνει την εξερεύνηση και το παιχνίδι, υποστηρίζοντας παράλληλα την αυτονομία των παιδιών και ενθαρρύνοντας τη συνεργασία μεταξύ τους" (σ. 9). Είναι απαραίτητο να δημιουργηθούν τέτοιοι χώροι που ιδανικά υποστηρίζουν την ανάπτυξη και την εξέλιξη κάθε παιδιού. Οι υπαίθριοι χώροι που είναι κατάλληλοι για να αξιοποιηθούν για δραστηριότητες ΥΕ, θα πρέπει να είναι εύκολα προσαρμόσιμοι ώστε να ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα κάθε παιδιού. Τα παιδιά αγαπούν τους χώρους στους οποίους μπορούν να βιώσουν περιπέτειες, που μυρίζουν φύση, που έχουν ζώα και φυσικά υλικά. Χρειάζονται μεγάλους χώρους για να κινούνται, να παίζουν και να εξερευνούν, χώρους πλούσιους σε φυσικά υλικά, όπου μπορούν να σκάβουν τρύπες, να παίζουν στη λάσπη, να κάνουν κούνια και να κρύβονται στους θάμνους. Τέτοιοι χώροι λειτουργούν ως χώροι εφεύρεσης για τα παιδιά, τα οποία μπορούν να αποφασίσουν **αυτόνομα τις δράσεις τους σε αυτούς και να εξερευνήσουν τον**

κόσμο γύρω τους. Οι παιδικές χαρές θεωρούνται εξαιρετικοί χώροι μάθησης, γιατί στις παιδικές χαρές τα παιδιά μπορούν να βιώσουν το παιχνίδι τόσο σε δράσεις που εμπεριέχουν ένα βαθμό ρίσκου όσο και σε πιο δομημένες δράσεις. Η έρευνα καταδεικνύει (Bento & Sandseter, 2020) ότι η ύπαρξη ισορροπίας μεταξύ χώρων που παρουσιάζουν ένα βαθμό ρίσκου και πιο ασφαλών δομημένων χώρων στο περιβάλλον των παιδικών χαρών, προάγει τη μέγιστη απόλαυση και ενθουσιασμό για τα παιδιά. Ένα μικτό περιβάλλον που ενσωματώνει τόσο φυσικά (π.χ. δέντρα) όσο και κατασκευασμένα στοιχεία (π.χ. κούνιες) υποστηρίζει διαφορετικά στυλ μάθησης και ανταποκρίνεται στις διαφορετικές ανάγκες των παιδιών (DEHORS Project, 2021).

Ακολουθώντας όσα προκρίνει η έννοια της ενιαίας εκπαίδευσης, ως μιας διαδικασίας πολιτικών και πρακτικών που αγκαλιάζουν τη διαφορετικότητα και οικοδομούν την αίσθηση του ανήκειν, που εδράζεται στην πεποίθηση ότι κάθε άτομο έχει αξία και δυνατότητες και πρέπει να γίνεται σεβαστά, θα πρέπει να προσπαθήσουμε να σχεδιάσουμε υπαίθριους χώρους και παρεμβάσεις που να ανταποκρίνονται στις ατομικές ανάγκες και προτεραιότητες όλων χωρίς εξαίρεση των παιδιών. Η ενιαία εκπαίδευση τονίζει ότι οι προσεγγίσεις και τα εργαλεία που χρησιμοποιούνται στη μαθησιακή διαδικασία θα πρέπει πρωτίστως να απευθύνονται στις ανάγκες όλων των παιδιών, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών με αναπηρίες (Schenetti & Petrucci, 2023). Τα παιδιά με ΚΔ θα πρέπει και αυτά να έχουν ισότιμη πρόσβαση στην εκπαίδευση σε υπαίθριους χώρους (Morse, 2023). Η υιοθέτηση της ενιαίας εκπαίδευσης θεωρείται απαραίτητη για να εξασφαλιστεί η προσβασιμότητα για πλήρη συμμετοχή των παιδιών με ΚΔ στη διαδικασία μάθησης σε υπαίθριους χώρους (Malaguti & Augenti, 2022).

Η ποιότητα των διαδικασιών εκπαίδευσης σε υπαίθριους χώρους συνδέεται με τον ποιοτικό σχεδιασμό των υπαίθριων χώρων, ο οποίος κρίνεται απαραίτητος ώστε να διασφαλίζει τη συμμετοχή όλων των συμμετεχόντων που τον χρησιμοποιούν. Προϋπόθεση για την αποτελεσματική υιοθέτηση της ΥΕ, αποτελεί ο προσεγμένος σχεδιασμός υπαίθριων χώρων που επιτρέπουν τη συμμετοχή χωρίς αποκλεισμούς των παιδιών όλων των ικανοτήτων σε διάφορες δραστηριότητες ώστε να επωφελούνται ισότιμα. Οι υπαίθριοι χώροι που σχεδιάζονται για παιδιά θα πρέπει να παρέχουν ένα ασφαλές και ευχάριστο περιβάλλον για ενεργό παιχνίδι και να μπορούν επίσης να φιλοξενούν παιδιά με ΚΔ. Αυτοί οι χώροι μπορούν να περιλαμβάνουν ράμπες και ποικίλο

εξοπλισμό παιχνιδιού, όπως προσβάσιμες κούνιες, υπερυψωμένους χώρους λάσπης και αμμόλακκους, τείχη και γέφυρες με μεγάλες εισόδους, ώστε οι χρήστες αναπηρικών αμαξιδίων να μπορούν να έχουν πρόσβαση και να συμμετέχουν ισότιμα στις υπαίθριες δραστηριότητες. Η ύπαρξη επίσης χώρων αισθητηριακού παιχνιδιού που να ανταποκρίνονται στις ανάγκες όλων των παιδιών, όπως υπερυψωμένοι κήποι και "φυτά διαφορετικού ύψους, σχήματος και μεγέθους, ώστε όλοι να μπορούν να βλέπουν, να αισθάνονται και να μυρίζουν" (Everyone can play, 2023, σ. 41), είναι ζωτικής σημασίας. Τέτοιοι σχεδιασμοί υπαίθριων χώρων χωρίς αποκλεισμούς διασφαλίζουν ότι τα παιδιά με αναπηρία μπορούν να βιώσουν τις χαρές του παιχνιδιού στην ύπαιθρο με τον ίδιο τρόπο όπως και οι συνομήλικοί/ές τους χωρίς αναπηρία. Επιπλέον, οι χώροι αυτοί επιτρέπουν στα παιδιά όλων των ικανοτήτων να αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, προωθώντας την κοινωνική ένταξη και επικοινωνία. Μέσω της δημιουργίας υπαίθριων χώρων που είναι προσβάσιμοι σε όλα τα παιδιά, μπορούμε να καλλιεργήσουμε την αίσθηση της κοινότητας και του ανήκειν, όπου κάθε παιδί αισθάνεται ότι εκτιμάται και συμπεριλαμβάνεται στην εκπαιδευτική πράξη. Η καλύτερη κατανόηση του τρόπου υποστήριξης και διευκόλυνσης της αλληλεπίδρασης των παιδιών σε περιβάλλοντα παιχνιδιού είναι ζωτικής σημασίας για την παροχή μιας εμπειρίας χωρίς αποκλεισμούς ώστε όλοι να επωφελούνται των ωφελημάτων από τη συμμετοχή στο υπαίθριο παιχνίδι.

Προκειμένου να εξασφαλιστούν προσβάσιμοι υπαίθριοι χώροι που δεν περιθωριοποιούν ή αποκλείουν τα παιδιά με ΚΔ και άλλους τύπους αναπηρίας, προτείνουμε την υιοθέτηση της έννοιας του Καθολικού Σχεδιασμού (ΚΣ), η οποία φαίνεται να συνδέεται άρρηκτα με την έννοια της ενιαίας εκπαίδευσης (Lynch κ.ά., 2020). Το νέο ευρωπαϊκό πρότυπο (EN 17210:2021) ορίζει ότι πέρα από τους όρους "καθολικός σχεδιασμός", "σχεδιασμός χωρίς αποκλεισμούς" και "σχεδιασμός για όλους", οι οποίοι έχουν χρησιμοποιηθεί εναλλακτικά στη βιβλιογραφία, υπάρχει ανάγκη περαιτέρω ανάπτυξης όρων όπως "προσβάσιμος σχεδιασμός" (accessible design), "σχεδιασμός χωρίς εμπόδια" (barrier-free design) και "διαγενεακός σχεδιασμός" (intergenerational design) (NSAI Standards, 2021). Ο ΚΣ προωθεί τον σχεδιασμό με επίκεντρο τον χρήστη, και λαμβάνει υπόψη κατά τον σχεδιασμό τις διαφορετικές ανάγκες όλων των ανθρώπων συμπεριλαμβανομένων των μελλοντικών γενεών, ανεξαρτήτως ηλικίας, φύλου, ικανοτήτων ή πολιτισμικού υπόβαθρου, ώστε να μπορούν να συμμετέχουν σε κοινωνικές, οικονομικές, πολιτιστικές και ψυχαγωγικές

δραστηριότητες με ίσες ευκαιρίες (<http://designforall.org/>). Σύμφωνα με τους Moore κ.ά. (2023), οι στόχοι του ΚΣ σε σχέση με τους χώρους παιχνιδιού είναι οι εξής:

- Διασφαλίζουμε τη μέγιστη προσβασιμότητα, ώστε να έχουμε μεγιστοποίηση των διαφορετικών ευκαιριών παιχνιδιού και την ενθάρρυνση της κοινωνικής ένταξης.
- Σχεδιάζουμε και δημιουργούμε χώρους όπου όλοι/ες είναι ευπρόσδεκτοι.
- Παρέχουμε ισότιμες εμπειρίες και δραστηριότητες για όλα τα άτομα (αυτές μπορεί να χρειαστεί να διαφοροποιούνται για να ικανοποιούν τις ανάγκες διαφορετικών ατόμων).
- Σχεδιάζουμε προσβάσιμους, χωρίς αποκλεισμούς στις διαδρομές και υποδομές χώρους και διασφαλίζουμε τη συμπερίληψη ατόμων σε δραστηριότητες στο έδαφος και σε υπερυψωμένο επίπεδο.

Σε πολλές περιπτώσεις, η χρήση βοηθητικών προϊόντων με επίκεντρο τον χρήστη θα υποστηρίξει τις προσπάθειες για την εφαρμογή του ΚΣ σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες σε εξωτερικούς χώρους για παιδιά με κινητικά προβλήματα.

Μάθηση μέσω παιχνιδιού

Το παιχνίδι αποτελεί δραστηριότητα ζωτικής σημασίας κατά τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας, καθώς διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διαδικασία μάθησης και στην ανάπτυξη των παιδιών. Τα παιδιά από τη φύση τους μαθαίνουν μέσα από το παιχνίδι και μέσω του παιχνιδιού αποκτούν νέες γνώσεις και δεξιότητες. Το παιχνίδι βοηθά τα παιδιά να εξερευνήσουν το περιβάλλον τους, να ανακαλύψουν νέα πράγματα και να ικανοποιήσουν την περιέργειά τους. Μέσω του παιχνιδιού, τα

παιδιά κατανοούν τον κόσμο γύρω τους και κατανοούν σύνθετες έννοιες με έναν ουσιαστικό και ενδιαφέροντα τρόπο.

Στο δεύτερο μισό του περασμένου αιώνα υπήρξε αλλαγή στο θεωρητικό πλαίσιο που αφορά στην παιδική ηλικία. Η ανάπτυξη κονστрукτιβιστικών και βιωματικών παιδαγωγικών προσεγγίσεων στην εκπαίδευση και στο αντικείμενο της ψυχολογίας, υποστηρίζουν ότι τα παιδιά δεν αποτελούν παθητικούς δέκτες μηνυμάτων από το περιβάλλον τους αλλά συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία της δικής τους ανάπτυξης. Με βάση τις σύγχρονες θεωρίες που αφορούν την παιδική ηλικία υπογραμμίζεται ότι τα παιδιά έχουν δικαιώματα, και ως κοινωνικά όντα έχουν έμφυτη επιθυμία να μάθουν και να λύσουν προβλήματα. Η άποψη αυτή αντικατοπτρίζεται στην προσέγγιση του Reggio Emilia, η οποία ενθαρρύνει τα παιδιά να εξερευνήσουν διαφορετικά είδη παιχνιδιού για να ανακαλύψουν τα ενδιαφέροντά τους, αναπτύσσοντας με αυτό τον τρόπο τις δεξιότητές τους.

Το παιχνίδι επιτρέπει στα παιδιά να συμμετέχουν ενεργά στη μαθησιακή διαδικασία. Τα ενθαρρύνει να κάνουν ερωτήσεις, να πειραματιστούν με διαφορετικές ιδέες και να κάνουν συνδέσεις μεταξύ διαφορετικών εννοιών, αναπτύσσοντας την κριτική σκέψη, την ικανότητα επίλυσης προβλημάτων και δημιουργικότητας. Μέσω του παιχνιδιού, τα παιδιά αναπτύσσουν επίσης σημαντικές κοινωνικές δεξιότητες, όπως το να μοιράζονται γνώσεις, ιδέες και σκέψεις μαζί με άλλους/ες, να λειτουργούν ως μέλη μιας ομάδας σεβόμενοι τους/τις άλλους/ες, και να συνεργάζονται σε ομάδες με κοινούς στόχους.

Η ενσωμάτωση του παιχνιδιού στην ΠΑΕ έχει οδηγήσει σε μια νέα παιδαγωγική προσέγγιση που περιλαμβάνει τη χρήση καινοτόμων υλικών, εργαλείων και στρατηγικών στη μαθησιακή διαδικασία. Αυτή η προσέγγιση μετασχημάτισε τη μάθηση σε πιο διασκεδαστική, ελκυστική και γεμάτη με στιγμές έκπληξης και χαράς διαδικασία. Σε διάφορα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα, συμπεριλαμβανομένων των σχολείων, της οικογένειας, ακόμη και των κέντρων αποκατάστασης για παιδιά με αναπηρίες, οι παιγνιώδεις δραστηριότητες είναι πλέον άρρηκτα συνδεδεμένες με τις μαθησιακές δραστηριότητες. Χρησιμοποιώντας δραστηριότητες που βασίζονται στο παιχνίδι, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να μετασχηματίσουν τις εκπαιδευτικές εμπειρίες που προσφέρουν στα παιδιά ώστε να γίνουν πιο ελκυστικές και σχετικές με τα ενδιαφέροντά τους.

Το παιχνίδι παρέχει ένα ασφαλές και υποστηρικτικό περιβάλλον για να μάθουν και να αναπτυχθούν τα παιδιά. Τους επιτρέπει να αναπτύσσονται με το δικό τους ρυθμό και να εξερευνούν τα ενδιαφέροντά τους. Ως εκ τούτου, πρέπει να αναγνωρίσουμε τη σημασία του παιχνιδιού στη ζωή των παιδιών και να τους παρέχουμε ευκαιρίες να παίζουν και να μαθαίνουν με τρόπους που είναι ελκυστικοί, ουσιαστικοί και διασκεδαστικοί. Οι υπαίθριοι χώροι παρέχουν ένα εξαιρετικό πλαίσιο για να παίζουν, να εξερευνούν και να μαθαίνουν τα παιδιά.

Οι εκπαιδευτικοί της ΠΑΕ υιοθετώντας μια στάση εμπιστοσύνης απέναντι στο παιχνίδι των παιδιών (είτε αυτό καθοδηγείται από τα ίδια τα παιδιά ή κατευθύνεται από τους ενήλικες) και συνειδητοποιώντας την επιθυμία τους να μάθουν μέσω παιχνιδιού, θα πρέπει «να συνδιαμορφώνουν, να διευκολύνουν και να παρακολουθούν τις διαδικασίες παιχνιδιού των παιδιών χωρίς να επιβάλλουν αυστηρά καθορισμένες δράσεις» (Bortolotti 2019, σ. 146). Αυτή η ευελιξία είναι ιδιαίτερα σημαντική σε υπαίθριους χώρους, όπου οι εμπειρίες δεν μπορούν να είναι

πλήρως προκαθορισμένες ή προσχεδιασμένες, αλλά συνήθως εκτυλίσσονται ευέλικτα στο πλαίσιο, δίνοντας ευκαιρίες τόσο στα παιδιά όσο και στους/στις ενήλικες να εμπλακούν με το απροσδόκητο και να καλλιεργήσουν την ικανότητα να «λειτουργούν με απρόβλεπτες και διαφορετικές καταστάσεις» (Schenetti, 2021, σ. 125).

Ωστόσο, «παρόλο που πολλοί ερευνητές τονίζουν τη σημασία του ελεύθερου παιχνιδιού για τη μάθηση των παιδιών, σε πολλές χώρες στα προγράμματα σπουδών στην ΠΑΕ, δίνεται όλο και μεγαλύτερη έμφαση στην ακαδημαϊκή μάθηση» (DEHORS Project 2021, σ. 7). Επομένως, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να χρησιμοποιούνται αποτελεσματικά ερμηνευτικά εργαλεία, προσαρμοσμένα στο εκάστοτε εθνικό πλαίσιο, για τον εντοπισμό και την περιγραφή του τρόπου με τον οποίο το παιχνίδι μπορεί να διευκολύνει την απόκτηση και την ενίσχυση των επιθυμητών δεξιοτήτων. Με αυτόν τον τρόπο, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να εκτιμήσουν και να αξιοποιήσουν καλύτερα την αξία του παιχνιδιού στην εκπαίδευση της πρώιμης παιδικής ηλικίας και να διασφαλίσουν ότι αυτό ενσωματώνεται στα προγράμματα σπουδών με τρόπο που να υποστηρίζει τόσο την ακαδημαϊκή όσο και την ολιστική ανάπτυξη των παιδιών.

Ψηφιακή τεχνολογία για υπαίθρια εκπαίδευση χωρίς αποκλεισμούς και με επίκεντρο τους μαθητές

Στον σημερινό κόσμο, η ψηφιακή τεχνολογία αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της καθημερινής μας ζωής, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών της πρώιμης παιδικής ηλικίας. Η τεχνολογία διαφαίνεται να λειτουργεί ως απαραίτητο εργαλείο για την εφαρμογή δραστηριοτήτων ΥΕ και δραστηριοτήτων φυσικής αγωγής, καθώς πολλές συσκευές είναι πλέον εύκολα προσβάσιμες στα παιδιά για χρήση στα συγκεκριμένα πλαίσια. Η ψηφιακή τεχνολογία προσφέρει νέες ευκαιρίες και προκλήσεις τόσο στους/στις εκπαιδευτικούς όσο και στα παιδιά και έχει περιγραφεί ως *δίκοπο μαχαίρι* που μπορεί να επιφέρει τόσο θετικές όσο και αρνητικές επιπτώσεις στο πλαίσιο της ΥΕ. Με την αυξανόμενη χρήση της μάθησης μέσω κινητών συσκευών, τα παιδιά μπορούν να χρησιμοποιούν smartphones, tablets και φορητούς υπολογιστές, και να έχουν πρόσβαση σε πλούσια και ποικίλη πληροφόρηση που συμπεριλαμβάνει πληροφόρηση που αφορά και την ΥΕ. Τα ψηφιακά μέσα μπορούν να χρησιμοποιηθούν στοχευμένα για την ενίσχυση της μάθησης, επιτρέποντας την πιο εστιασμένη παρατήρηση της φύσης, την καταγραφή εμπειριών για

μεταγενέστερο προβληματισμό, την εξασφάλιση της ασφάλειας μέσω υπηρεσιών εντοπισμού θέσης (π.χ. google maps) και τη βελτίωση της επικοινωνίας. Ωστόσο, είναι σημαντικό να αναγνωριστεί ότι η υπέρμετρη χρήση της ψηφιακής τεχνολογίας στην ΥΕ μπορεί επίσης να έχει αρνητικές συνέπειες στη διαδικασία μάθησης που οι εκπαιδευτικοί δεν προβλέπουν, όπως η απόσπαση της προσοχής των παιδιών και η μείωση της επαφής τους με το φυσικό περιβάλλον. Επομένως, είναι απαραίτητο να διασφαλίζεται μια ισορροπία στο βαθμό χρήσης της ψηφιακής τεχνολογίας ώστε να ενισχύει και όχι να εμποδίζει τους στόχους των προγραμμάτων εκπαίδευσης στην ύπαιθρο (Hills κ.ά., 2023).

Η χρήση ψηφιακών εργαλείων στην ΠΑΕ έχει αναγνωριστεί στη Φινλανδία ως απαραίτητο παιδαγωγικό μέσο το οποίο ενισχύσει τη συμμετοχή, την ισότητα, την επικοινωνία και τη μάθηση των παιδιών αυτής της ηλικίας. Το Εθνικό Πρόγραμμα Σπουδών για την Εκπαίδευση και Φροντίδα στην Προσχολική Ηλικία (2019) δίνει έμφαση στη χρήση ψηφιακών εργαλείων για το παιχνίδι, τόσο για την εξερεύνηση του περιβάλλοντος, όσο και για τη διευκόλυνση της σωματικής δραστηριότητας και καλλιτεχνικής εμπειρίας. Στη Φινλανδία, τα ψηφιακά εργαλεία ενσωματώνονται πλέον σε μεγάλο βαθμό στις παιδαγωγικές πρακτικές των νηπιαγωγείων σε προσεκτικά σχεδιασμένες δραστηριότητες για την ενίσχυση της συμμετοχής των παιδιών στις καθημερινές δραστηριότητες.

Ο Δήμος της Φλωρεντίας προτείνει ένα οικολογικό μοντέλο εκπαίδευσης μέσω των μέσων μαζικής ενημέρωσης σε υπαίθριες δραστηριότητες, συνδυάζοντας δραστηριότητες παιχνιδιού και εξερεύνησης με τεκμηρίωση. Η προσέγγιση αυτή προσφέρει ένα καινούριο θεωρητικό πλαίσιο χρήσης της ψηφιακής τεχνολογίας στην εκπαίδευση όπου οι ψηφιακές τεχνολογίες χρησιμεύουν ως «ένα εργαλείο μνήμης προσιτό στα παιδιά, ικανό να αποτυπώσει τα ίχνη και τις εντυπώσεις των εμπειριών τους, δίνοντας έτσι νόημα και σημασία στις υπαίθριες εξορμήσεις τους στη βεράντα, στον κήπο ή στην αυλή του σχολείου» (Cortecchi κ.ά., 2021, σ. 78). Για τον σκοπό αυτό, παρέχονται στα παιδιά αναλογικά και ψηφιακά εργαλεία από τα οποία τα παιδιά μπορούν να επιλέξουν ποια θα χρησιμοποιήσουν για να αλληλεπιδράσουν ενεργά με τα στοιχεία του υπαίθριου χώρου του

σχολείου. Μπορούν επίσης να χρησιμοποιηθούν ψηφιακές φωτογραφίες και βίντεο για τη δημιουργία παρουσιάσεων με τη χρήση βιντεοπροβολέα (Cortecchi κ.ά., 2021).

Σε σχέση με τη χρήση της τεχνολογίας στην ΥΕ, πρόσφατα ευρήματα (Brink κ.ά., 2023) συνέκριναν και κατηγοριοποίησαν τις πιο συνηθισμένες δραστηριότητες των παιδιών, οι οποίες περιλαμβάνουν τη λήψη φωτογραφιών, τη δημιουργία βίντεο, την εξερεύνηση και τη συζήτηση οπτικού υλικού, το παιχνίδι με την τεχνολογία, τα εκπαιδευτικά παιχνίδια και το ελεύθερο παιχνίδι. Αναδείχθηκαν δύο βασικές κατηγορίες δραστηριοτήτων: (1) η παιγνιώδης αλληλεπίδραση με την

τεχνολογία και τα απτά αντικείμενα, και (2) η οπτική τεκμηρίωση με τη χρήση τεχνολογίας και αναστοχασμός. Οι τεχνολογίες εικονικοποίησης προσφέρουν μια εξαιρετική ευκαιρία για την ευαισθητοποίηση των παιδιών όσον αφορά παγκόσμια και τοπικά περιβαλλοντικά ζητήματα και κινητοποιεί το ενδιαφέρον για την διοργάνωση εκδρομών στην ύπαιθρο κοντά στο σχολείο. Ειδικότερα, μέσω της Εικονικής Πραγματικότητας (VR) και της Επαυξημένης Πραγματικότητας (AR) τα παιδιά μπορούν να βιώσουν περιβαλλοντικές διεργασίες που διαφορετικά θα ήταν άορατες για αυτά λόγω της κλίμακάς τους ή των χρονικών διαστημάτων κατά τα οποία συμβαίνουν οι συγκεκριμένες αλλαγές. Η AR μπορεί να συνδυάσει αποτελεσματικά διαφορετικά πολυμέσα και

πηγές πληροφοριών σχετικά με τις περιβαλλοντικές διεργασίες. Όταν εξετάζεται η χρήση της τεχνολογίας στην ΥΕ, είναι σημαντικό να αναγνωριστεί ο ρόλος της στην προετοιμασία των παιδιών για τις προκλήσεις του σήμερα. Οι εκπαιδευτικοί διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ενδυνάμωση των παιδιών και στην καλλιέργεια κατάλληλων δεξιοτήτων ώστε να χρησιμοποιούν σωστά τις αναδυόμενες τεχνολογίες στην περιβαλλοντική εκπαίδευση (Jerowsky & Borda, 2022). Επιπλέον, η χρήση της τεχνολογίας για την ενθάρρυνση της συμμετοχής των παιδιών στην καταγραφή των δικών τους εμπειριών στην ύπαιθρο μπορεί να τους δώσει πλαίσιο να εκφραστούν και να ακουστούν. Όπως αναφέρει ο Luini (2023), η εκπαίδευση των παιδιών είναι μια σημαντική διαδικασία για την ανάπτυξη των παιδιών.

Το να επιτραπεί στα παιδιά να διαδραματίσουν ενεργό ρόλο στη διαδικασία της τεκμηρίωσης μπορεί να δημιουργήσει το κατάλληλο πλαίσιο ώστε η δική τους πραγματικότητα και οι προτιμήσεις τους να γίνουν ορατές [...] και να προσφέρει ευκαιρίες για μια βαθύτερη κατανόηση του 'τι κάνουν' και 'τι προτιμούν να κάνουν' τα παιδιά όταν βρίσκονται σε υπαίθριους χώρους (Luini, 2023, σ. 6).

Ένας αποτελεσματικός τρόπος για να γίνει αυτό είναι η χρήση της φωτογραφίας ως μέσο έκφρασης και επικοινωνίας, μέσω δύο μεθόδων που ξεχωρίζουν, την προσέγγιση PhotoVoice και την προσέγγιση Mosaic.

Οι Pozzo και Alastra (2021) συζητούν την προσέγγιση PhotoVoice. Σε αυτή την προσέγγιση οι συμμετέχοντες/ουσες μοιράζονται εικόνες που έχουν παράγει με άλλα μέλη της ομάδας κατά τη διάρκεια εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, και ακολουθεί ένας συλλογικός προβληματισμός στην ομάδα σχετικά με τις ιστορίες που μεταφέρουν αυτές οι εικόνες. Ο Villa (2021) αναφέρεται στην προσέγγιση του Mosaic. Αυτή η προσέγγιση ενσωματώνει εκτός από τη λήψη φωτογραφιών, και άλλα διαφορετικά εργαλεία, όπως η δημιουργία χαρτών ή η ετοιμασία ξεναγήσεων. Επίσης σε αυτή την προσέγγιση, οι φωτογραφίες που βγάζουν τα παιδιά χρησιμοποιούνται στη συνέχεια ως βάση για συνεντεύξεις και συζητήσεις που αφορούν την εμπειρία τους στους υπαίθριους χώρους.

Η έντονη εστίαση στη γλώσσα των εικόνων καθιστά τις προσεγγίσεις PhotoVoice και Mosaic ιδιαίτερα κατάλληλες για παιδιά. Επιπλέον, αυτές οι προσεγγίσεις είναι συμπεριληπτικές, γιατί

επιτρέπουν τη συλλογή απόψεων από όλους/ες τους/τις συμμετέχοντες/ουσες, διασφαλίζοντας ότι η άποψη κάθε παιδιού αναγνωρίζεται και εκτιμάται. Με τις διάφορες διαθέσιμες ψηφιακές συσκευές και εργαλεία, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να δημιουργήσουν ελκυστικές και ενδιαφέρουσες μαθησιακές εμπειρίες που βοηθούν τα παιδιά να συνδεθούν με τη φύση και να αναπτύξουν νέες δεξιότητες.

Πλαίσιο των χωρών εταίρων για την υλοποίηση δραστηριοτήτων ΟΕ με παιδιά ΜΙ

Η ανάλυση των δεδομένων του έργου, καταδεικνύει ότι οι εκπαιδευτικοί ΠΑΕ σε όλες τις χώρες των εταίρων που συμμετείχαν στο έργο, τείνουν να εφαρμόζουν δραστηριότητες σε υπαίθριους χώρους. Διαφάνηκε επίσης να υπάρχει κοινή αντίληψη ότι η μάθηση στην ύπαιθρο αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ζωής των παιδιών στην πρώιμη παιδική ηλικία και ότι η ΥΕ είναι ζωτικής σημασίας για την ανάπτυξη των παιδιών. Ως εκ τούτου, οι εκπαιδευτικοί και στις επτά χώρες-εταίρους προωθούν τις δραστηριότητες στην ύπαιθρο με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Από την ανάλυση των συνεντεύξεων των ομάδων εστίασης, τα βασικά οφέλη της εκπαίδευσης στην ύπαιθρο για τα παιδιά που εντοπίστηκαν από τους /τις εκπαιδευτικούς ήταν τα εξής:

- Βελτίωση της σωματικής υγείας και της επίγνωσης του σώματος
- Βελτίωση της συναισθηματικής κατάστασης και της ευημερίας
- Προώθηση της κοινωνικής αλληλεπίδρασης και ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων
- Ικανοποίηση για την ανακάλυψη και την εξερεύνηση
- Σύνδεση με τη φύση και αύξηση της περιβαλλοντικής συνείδησης
- Ενθάρρυνση πολυαισθητηριακών εμπειριών μάθησης στην πραγματική ζωή
- Ανάπτυξη προσωπικής ευθύνης.

Τα ευρήματα που αναδείχθηκαν, συνάδουν με όσα προκρίνει το θεωρητικό πλαίσιο της ΥΕ, όπως αυτό αναλύθηκε και συζητήθηκε στο Μέρος 1 του παρόντος εγγράφου.

Οι εκπαιδευτικοί αναφέρθηκαν στα διάφορα εμπόδια που αντιμετωπίζουν κατά το σχεδιασμό και την εφαρμογή δραστηριοτήτων ΥΕ για παιδιά σε πλαίσια ΠΑΕ, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών με ΚΔ, που αφορούν στην έλλειψη δικής τους κατάρτισης, στην έλλειψη ανθρώπινων πόρων, στην έλλειψη επαρκών εγκαταστάσεων και κατάλληλων υπαίθριων χώρων και στην περιορισμένη υποστήριξη από τις τοπικές κοινότητες, συμπεριλαμβανομένης της χρηματοδότησης ή της απουσίας υποστηρικτικών πολιτικών. Επικεντρώθηκαν επίσης σε ανασταλτικούς παράγοντες όπως τα θέματα ασφάλειας, τους φόβους των γονέων, τις κλιματολογικές συνθήκες και την αντιμετώπιση απροσδόκητων περιστατικών. Πολλοί/ές συμμετέχοντες/ες εκπαιδευτικοί ανέφεραν ότι η έλλειψη γνώσεων και δεξιοτήτων σχετικά με τον τρόπο εφαρμογής δραστηριοτήτων ΥΕ τους/τις ανάγκασε να προσαρμόσουν διαισθητικά τις μεθόδους διδασκαλίας τους ώστε να ανταποκρίνονται στις ατομικές ανάγκες κάθε παιδιού και τάξης. Πολύ λίγοι εκπαιδευτικοί παρακολούθησαν επιμόρφωση σχετικά με τη χρήση ψηφιακών εργαλείων για δραστηριότητες σε υπαίθριους χώρους ή στην αίθουσα διδασκαλίας.

Τα ευρήματα από τις συνεντεύξεις που διεξήχθησαν με γονείς φαίνεται να υποστηρίζουν τις απόψεις των εκπαιδευτικών για την ΥΕ. Οι εκπαιδευτικοί και οι γονείς μοιράζονται κοινές αντιλήψεις για την ΥΕ και τα οφέλη της για τα μικρά παιδιά, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών με ΚΔ. Οι γονείς σε όλες τις χώρες εταίρους φάνηκε να υποστηρίζουν ένθερμα την ΥΕ, γιατί θεωρούν ότι μέσα από τις δραστηριότητες ΥΕ ενισχύονται οι μαθησιακές εμπειρίες των παιδιών τους και προάγεται η ευημερία τους. Πολλοί/ές από αυτούς/ές εξέφρασαν ενθουσιασμό στο να προσφέρουν οι ίδιοι/ες στα παιδιά τους εμπειρίες στην ύπαιθρο τα απογεύματα ή τα Σαββατοκύριακα, αναγνωρίζοντας ότι το υπαίθριο περιβάλλον προσφέρει μοναδικές ευκαιρίες για εξερεύνηση, ανακάλυψη και ενεργό συμμετοχή που είναι ιδιαίτερα ευνοϊκές για την ανάπτυξη των μικρών παιδιών. Οι περισσότεροι γονείς δήλωσαν ότι η εμπάπτιση των παιδιών στη φύση διεγείρει την περιέργεια, και αναπτύσσει μια δια βίου σχέση με τη φύση και το φυσικό περιβάλλον. Τόνισαν επίσης τις θεραπευτικές επιδράσεις της φύσης στην ψυχική υγεία των παιδιών, υπογραμμίζοντας την αξία που διαδραματίζει στη μείωση του άγχους και στην προώθηση της συναισθηματικής ευεξίας. Οι γονείς δήλωσαν ότι μέσω βιωματικών εμπειριών και αισθητηριακών δραστηριοτήτων, τα παιδιά αποκτούν βαθύτερη κατανόηση των οικολογικών αρχών, των βιώσιμων πρακτικών και της αλληλεξάρτησής τους με το περιβάλλον.

Οι γονείς παιδιών με ΚΔ υπογράμμισαν τα οφέλη που προσφέρουν οι εμπειρίες μάθησης στην ύπαιθρο για τα παιδιά τους. Υποστήριξαν ότι η ύπαιθρος παρέχει στα παιδιά ελευθερία, ευκαιρίες για κίνηση, εξερεύνηση και κοινωνική αλληλεπίδραση. Παρά τις ανησυχίες για την ασφάλεια των παιδιών τους, οι γονείς παιδιών με ΚΔ φάνηκαν πολύ θετικοί/ές ως προς την εφαρμογή δραστηριοτήτων στα πλαίσια της ΥΕ. Για παράδειγμα, μια μητέρα που έχει κόρη με σοβαρή κινητική αναπηρία δήλωσε:

Είμαι πάντα λίγο ανήσυχη και έχω κοντά μου το κινητό μου τηλέφωνο την ημέρα που η κόρη μου θα συμμετάσχει σε υπαίθρια δραστηριότητα με το σχολείο της... αλλά βλέποντας τον ενθουσιασμό στο πρόσωπό της όταν θα βιώσει μια τόσο ενδιαφέρουσα και ασυνήθιστη δράση, σκέφτομαι ότι αξίζει οποιαδήποτε ανησυχία μου. (Συνέντευξη μητέρας Ιταλία)

Ορισμένοι γονείς εξέφρασαν ανησυχίες σχετικά με τα προσόντα και τις δεξιότητες των εκπαιδευτικών όσον αφορά στο σχεδιασμό και την υλοποίηση δραστηριοτήτων ΥΕ χωρίς αποκλεισμούς, και έδωσαν ιδιαίτερη έμφαση στη διαχείριση των παιδιών σε θέματα ασφάλειας και κινδύνων. Αρκετοί γονείς τόνισαν τη σημασία της οικοδόμησης εμπιστοσύνης μεταξύ εκπαιδευτικών και γονέων. Σύμφωνα με τις απόψεις τους, οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να οικοδομήσουν μια ισχυρή σχέση εμπιστοσύνης με τους/τις εκπαιδευτικούς, η οποία ανέφεραν ότι είναι απόλυτα απαραίτητη για τη μείωση των φόβων ή των ανησυχιών σχετικά με τις υπαίθριες δραστηριότητες. Οι γονείς επίσης υπογράμμισαν εμφαντικά την ανάγκη δημιουργίας περιβαλλόντων μάθησης χωρίς αποκλεισμούς που να ανταποκρίνονται στις διαφορετικές ανάγκες όλων των παιδιών, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών με ΚΔ. Ορισμένοι/ες από αυτούς/ές ανέφεραν ότι σε σχέση με τα παιδιά με ΚΔ, οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να προσδιορίσουν τους καλύτερους τρόπους για να τα συμπεριλάβουν στις υπαίθριες δραστηριότητες ανάλογα με τις κινητικές τους δυσκολίες. Υποστήριξαν την ύπαρξη προσβάσιμων υπαίθριων χώρων, προσαρμοστικού εξοπλισμού και υποστηρικτικής συμμετοχής των εκπαιδευτικών, ώστε να διασφαλιστεί ότι τα παιδιά όλων των ικανοτήτων μπορούν να συμμετέχουν πλήρως στις δραστηριότητες ΥΕ. Ανέφεραν ότι μέσω της συνεργασίας μεταξύ εκπαιδευτικών, γονέων και

ειδικών σε θέματα προσβασιμότητας, η ΥΕ μπορεί να προωθήσει την ενσυναίσθηση, την κατανόηση και τον αμοιβαίο σεβασμό μεταξύ των συνομηλίκων.

Οι γονείς παιδιών με ΚΔ εξέφρασαν ανησυχίες για τα φυσικά εμπόδια σε εξωτερικούς χώρους που περιορίζουν την κινητικότητα και ενέχουν κινδύνους για την ασφάλεια των συγκεκριμένων παιδιών. Τόνισαν ότι ένα πλαίσιο συνεργασίας μεταξύ των φορέων χάραξης πολιτικής, των σχεδιαστών πολεοδομίας και των κοινοτικών φορέων είναι απαραίτητες για την διασφάλιση της προσβασιμότητας και την άρση των εμποδίων στους υπαίθριους χώρους. Ανέφεραν ότι ο σχεδιασμός υπαίθριων περιβαλλόντων με γνώμονα τις ειδικές ανάγκες των παιδιών με ΚΔ είναι ζωτικής σημασίας για την προώθηση της συμμετοχικότητας και την άρση των εμποδίων στη συμμετοχή. Οι γονείς πρότειναν τη συνεργασία με ειδικούς σε θέματα προσβασιμότητας και την ενσωμάτωση των αρχών του ΚΣ, ώστε να μετατραπούν οι υπαίθριοι χώροι σε κατάλληλους προσβάσιμους χώρους χωρίς αποκλεισμούς, που θα μπορούσαν να ικανοποιήσουν τις διαφορετικές ανάγκες όλων των παιδιών και να επιτρέψουν την πλήρη συμμετοχή τους στις δραστηριότητες. Συνολικά, οι γονείς υπογράμμισαν τη σημασία της καλής επικοινωνίας μεταξύ σχολείου και οικογένειας και των αναγκαίων προσαρμογών του υπαίθριου περιβάλλοντος με γνώμονα τη διασφάλιση της προσβασιμότητας, όπως την ύπαρξη ραμπών, ομαλών μονοπατιών και χρήση άλλου εξοπλισμού, ώστε να προωθηθεί η ΥΕ χωρίς να αποκλείεται κανένα παιδί.

Επισκόπηση των συνθηκών των χωρών-εταίρων

Ιταλία

Στην Ιταλία, κατά την τελευταία δεκαετία, η εκπαίδευση στην ύπαιθρο παρουσιάζει σημαντική εξέλιξη. Αρχικά αναπτύχθηκε ως απάντηση στην αυξανόμενη τάση των παιδιών να περνούν περισσότερο χρόνο σε εσωτερικούς χώρους, αλλά έκτοτε αποδείχθηκε ότι είναι μια εκπαιδευτική προσέγγιση που ταιριάζει ιδανικά στις αλλαγές του τρόπου ζωής που επέφερε η πρόσφατη πανδημία (COVID-19). Η προσέγγιση αυτή προωθείται και εφαρμόζεται με την υποστήριξη των δήμων, των τοπικών αρχών και των πανεπιστημίων, ιδίως μέσω του επανασχεδιασμού των

εξωτερικών χώρων των σχολείων και της δημιουργίας ισχυρότερων δεσμών με τις τοπικές κοινότητες.

Από το 1977, το ιταλικό σχολικό σύστημα έχει σημειώσει μεγάλη πρόοδο στην προώθηση της συμπερίληψης, καταργώντας το διαχωρισμό των κοινωνικών τάξεων και ενθαρρύνοντας τη συμπερίληψη των μαθητών με αναπηρία. Ωστόσο, ο καθολικός σχεδιασμός των εξωτερικών χώρων, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που προορίζονται για την εκπαίδευση σε εξωτερικούς χώρους, παραμένει σε πρώιμο στάδιο. Υπάρχει αυξανόμενη ανάγκη να δοθεί έμφαση στη δημιουργία προσβάσιμων και ελκυστικών περιβαλλόντων που να ανταποκρίνονται στις ποικίλες ανάγκες των παιδιών με κινητικές αναπηρίες, διασφαλίζοντας ότι οι παιδαγωγικές πρακτικές μπορούν να ενσωματώνονται απρόσκοπτα στον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό των σχολικών χώρων.

Φλωρεντία - Τοσκάνη

Τα κέντρα προσχολικής αγωγής και φροντίδας στην περιοχή της Φλωρεντίας στην Ιταλία εξυπηρετούν κυρίως παιδιά ιταλικής υπηκοότητας. Όσον αφορά το πολιτισμικό υπόβαθρο, η πλειονότητα των παιδιών αυτών προέρχεται από οικογένειες με υψηλό μορφωτικό επίπεδο, με πολλούς γονείς που εργάζονται στον τομέα της υγείας και με καλό κοινωνικό υπόβαθρο.

Μιλάνο - Λομβαρδία

Η περιφέρεια Μιλάνο-Λομβαρδίας στην Ιταλία έχει ποικίλο και πολυπολιτισμικό μαθητικό πληθυσμό στα σχολεία, με τις αστικές περιοχές να παρουσιάζουν μεγαλύτερο μείγμα πολιτισμών από τις προαστιακές περιοχές. Η πολιτισμική ποικιλομορφία θεωρείται από τους/τις εκπαιδευτικούς της ΠΑΕ στην περιφέρεια της Λομβαρδίας ως μια ουσιαστική πτυχή που πρέπει να 'γιορτάζεται' και να 'αγκαλιάζεται', καθώς φέρνει μαζί της ένα ευρύ φάσμα εμπειριών, παραδόσεων, γνώσεων και στάσεων, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που σχετίζονται με την ΥΕ. Αναγνωρίζοντας και εκτιμώντας αυτές τις διαφορές, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να προωθήσουν ένα πλούσιο μαθησιακό περιβάλλον που προάγει τη δημιουργικότητα, την ανεκτικότητα και τον

αμοιβαίο σεβασμό. Από το 1977, το ιταλικό σχολικό σύστημα έχει καταργήσει τις ειδικές τάξεις και έχει προωθήσει την ένταξη των παιδιών με αναπηρία, συμπεριλαμβανομένων των μαθητών με ΚΔ.

Ισπανία (Μαδρίτη)

Η Ισπανία είναι μια χώρα στην οποία παρατηρείται ένα ευρύ φάσμα εμπειριών και τρόπου ζωής. Η ΥΕ εφαρμόζεται με διαφορετικό τρόπο στα ιδιωτικά και στα δημόσια σχολεία η οποία επηρεάζεται από την τοποθεσία του σχολείου. Συνήθως, τα αγροτικά και ιδιωτικά σχολεία προσφέρουν περισσότερες υπαίθριες δραστηριότητες. Στην Ισπανία, η κυβερνητική πολιτική για την εκπαίδευση στην πρώιμη παιδική ηλικία (0-6 ετών) έχει ως στόχο να συμβάλει στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων των παιδιών και του σεβασμού της διαφορετικότητας. Τα παιδιά ενθαρρύνονται να εξερευνούν και να παρατηρούν το οικογενειακό, φυσικό και κοινωνικό τους περιβάλλον. Το πλαίσιο αυτό διευκολύνει την εφαρμογή δραστηριοτήτων σε εξωτερικούς χώρους σε πλαίσια ΠΑΕ. Ωστόσο, στην ηλικιακή ομάδα 3-5 ετών, κάθε εκπαιδευτικός είναι υπεύθυνος για τάξεις που έχουν συνήθως μεγάλο αριθμό παιδιών, 20-25 παιδιά. Η προσχολική εκπαίδευση στην Ισπανία επικεντρώνεται επίσης σε εξειδικευμένα μαθήματα, όπως τα αγγλικά, οι ψυχοκινητικές δεξιότητες και η μουσική, ενώ οι δραστηριότητες ΥΕ πραγματοποιούνται κυρίως από εξειδικευμένο εκπαιδευτικό.

Ρουμανία (Χώρα Harghita)

Στη Ρουμανία, τα παιδιά της περιοχής Harghita είναι κυρίως ουγγρικής ή ρουμανικής υπηκοότητας και γενικά μεγαλώνουν σε παραδοσιακές οικογένειες με παραδοσιακές αξίες. Οι μονογονεϊκές οικογένειες και οι οικογένειες "patchwork" δεν είναι τόσο διαδεδομένες στη συγκεκριμένη περιοχή. Οι γονείς συχνά ενθαρρύνουν τα παιδιά τους να ασχολούνται με τον αθλητισμό από μικρή ηλικία, προκειμένου να καλλιεργήσουν την αγάπη για τη σωματική δραστηριότητα και τη φύση. Ωστόσο, υπάρχουν διαφορές στη στάση των γονέων απέναντι στο περιβάλλον. Μια τάξη νηπιαγωγείου στη Ρουμανία έχει συνήθως 15-20 παιδιά, τα οποία εποπτεύονται από έναν εκπαιδευτικό, ενώ υπάρχει και ένας βοηθός που διαχειρίζεται διάφορες ομάδες παιδιών. Ανάλογα με την ηλικία των παιδιών, οι ομάδες μπορεί να είναι ομοιογενείς ή ετερογενείς. Η τοποθεσία (αγροτική ή αστική) του κάθε νηπιαγωγείου και ο αριθμός των εγγεγραμμένων παιδιών επηρεάζουν το σχηματισμό των ομάδων του νηπιαγωγείου.

Στα εξειδικευμένα ιδρύματα, οι ομάδες νηπιαγωγείων αποτελούνται από 6-7 παιδιά με δύο παιδαγωγούς. Σε προγράμματα για παιδιά με σοβαρές αναπηρίες, εργάζονται μαζί με τους παιδαγωγούς, κινησιοθεραπευτές και ψυχολόγοι για να διασφαλίσουν ότι κάθε παιδί λαμβάνει τη φροντίδα και την προσοχή που χρειάζεται. Τα σχολεία στη Ρουμανία έχουν εισαγάγει την ΥΕ ως μέρος των εξωσχολικών δραστηριοτήτων. Ωστόσο, ο σχεδιασμός και η ενσωμάτωση των υπαίθριων δραστηριοτήτων επαφίεται στη διακριτική ευχέρεια των εκπαιδευτικών. Το ρουμανικό εθνικό πρόγραμμα σπουδών για την προσχολική ηλικία (2019) αναφέρει τις υπαίθριες δραστηριότητες σε σχέση με την εκπαίδευση σε εξωτερικούς χώρους. Στη Ρουμανία έχουν θεσπιστεί εθνικά προγράμματα όπως το «School Differently» και «Green Week» για την προώθηση της ΥΕ. Ωστόσο, η έλλειψη ενός υποστηρικτικού προγράμματος σπουδών που να περιγράφει, να εξηγεί και να απεικονίζει το περιεχόμενο και τις ιδιαιτερότητες της ΥΕ αναγκάζει κάθε εκπαιδευτικό να προσεγγίζει διαισθητικά την εφαρμογή της ΥΕ.

Πορτογαλία (Norte - Lousada)

Τα σχολεία του Δήμου Lousada στην Πορτογαλία, έχουν μαθητικό πληθυσμό, από διαφορετικές εθνικότητες. Οι περισσότερες οικογένειες σε αυτό τον Δήμο, προέρχονται από μεσαία κοινωνικά στρώματα, με ελάχιστες εξαιρέσεις οικογενειών που δεν εντάσσονται σε αυτή την κατηγορία. Η εκπαίδευση είναι δωρεάν στην Πορτογαλία, γεγονός που διασφαλίζει ότι όλα τα παιδιά έχουν ίση πρόσβαση στις εκπαιδευτικές δραστηριότητες. Οι γονείς είναι γενικά μορφωμένοι και υποστηρίζουν την εκπαίδευση των παιδιών τους.

Όλα τα σχολεία συμμετέχουν σε δραστηριότητες περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στο πλαίσιο του προγράμματος "BioSchool" του Δήμου. Στόχος του προγράμματος είναι η ευαισθητοποίηση των παιδιών και των γονέων σχετικά με τα περιβαλλοντικά ζητήματα και τη χλωρίδα και την πανίδα που υπάρχει στην κοινότητα. Πολλές οικογένειες έχουν εφαρμόσει αυτές τις γνώσεις στο σπίτι, γεγονός που έχει θετικό αντίκτυπο στο περιβάλλον. Η πρόκληση BioSchool 360° ενθαρρύνει τα σχολεία να συμμετέχουν σε δραστηριότητες και πολιτικές περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, όπως η μείωση της κατανάλωσης νερού και φυσικού αερίου. Το πρόγραμμα προωθεί επίσης την πρακτική της ανακύκλωσης από τους γονείς και το προσωπικό του σχολείου. Τα σχολεία που δεσμεύονται να

ακολουθήσουν αυτές τις πολιτικές και δραστηριότητες λαμβάνουν οικονομικά κίνητρα για να δαπανήσουν σε υλικά και εξοπλισμό προς όφελος των παιδιών. Τα σχολεία ενθαρρύνουν επίσης τη χειρωνακτική εργασία με την επαναχρησιμοποίηση των αποβλήτων ή τη χρήση φυσικών υλικών. Ορισμένα σχολεία διαθέτουν μεγάλο υπαίθριο χώρο όπου τα παιδιά μπορούν να εξερευνήσουν την κηπουρική και άλλες υπαίθριες δραστηριότητες. Ωστόσο, αυτό δεν είναι η πραγματικότητα για όλα τα σχολεία στην Πορτογαλία, καθώς ένας μεγάλος αριθμός από αυτά δεν διαθέτει υπαίθριους χώρους υψηλής ποιότητας. Αυτός ο εξωτερικός χώρος στα σχολεία είναι ιδιαίτερα σημαντικός για τα παιδιά που ζουν σε διαμερίσματα με περιορισμένη πρόσβαση σε εξωτερικούς χώρους.

Παρόλο που υπάρχουν ορισμένες οικογένειες που δεν υιοθετούν πλήρως την περιβαλλοντική συνείδηση, τα σχολεία προσπαθούν να τις εκπαιδεύσουν και να τις ενθαρρύνουν να συμμετάσχουν στο έργο. Τα σχολεία βρίσκονται σε ημι-αγροτικές περιοχές, όπου η υποστήριξη και η φροντίδα των παππούδων και των γιαγιάδων βοηθά τα παιδιά να αναπτύξουν μια σχέση με τη φύση μέσα από δραστηριότητες όπως η κηπουρική και η φροντίδα των ζώων.

Κύπρος

Τα νηπιαγωγεία στην Κύπρο έχουν ποικίλο μαθητικό δυναμικό, με παιδιά διαφορετικών εθνικοτήτων και πολιτιστικών υποβάθρων, λόγω της ποικιλομορφίας του πληθυσμού του νησιού. Ο πολιτιστικός πλούτος της Κύπρου διαμορφώνεται από την ιστορία και τη γεωγραφία της, με την πλειοψηφία του πληθυσμού να είναι Ελληνοκύπριοι, αλλά να υπάρχουν επίσης μετανάστες από διαφορετικές χώρες όπως η Ρωσία, η Ουκρανία, η Ρουμανία, η Βουλγαρία, η Συρία και οι Φιλιππίνες. Η ποικιλομορφία του μαθητικού πληθυσμού είναι αξιοσημείωτη, και συμβάλλει στο πολιτισμικό μωσαϊκό της Κύπρου.

Τα νηπιαγωγεία στην Κύπρο δίνουν έμφαση στην καλλιέργεια της περιβαλλοντικής συνείδησης μέσω σχολικών και κοινοτικών δραστηριοτήτων. Τα παιδιά ενθαρρύνονται να εκτελούν απλές εργασίες, όπως η χρήση επαναχρησιμοποιούμενων μπουκαλιών νερού, η χρήση του κάδου ανακύκλωσης και το σβήσιμο των φώτων όταν δεν χρησιμοποιούνται. Επιπλέον, το πρόγραμμα

σπουδών της ΠΑΕ στην Κύπρο προωθεί την ΥΕ, χωρίς όμως να παρέχει συγκεκριμένες κατευθυντήριες γραμμές ή πρακτικές προτάσεις για την εφαρμογή δραστηριοτήτων ΥΕ.

Μάλτα (Floriana)

Στη Μάλτα, ιδιαίτερα στα διεθνή και χωρίς αποκλεισμούς σχολεία, όπως το Newark School Malta, υπάρχει μια διαφορετική ομάδα παιδιών από διαφορετικές εθνικότητες και πολιτισμικά υπόβαθρα. Η σχολική κοινότητα αποτελείται από μαθητές από χώρες όπως η Μάλτα, η Ιταλία, η Γερμανία, η Κίνα, η Κορέα, η Ρωσία και πολλές άλλες. Η παρουσία αυτής της ποικιλομορφίας προσθέτει μια μοναδική αξία στο σχολικό περιβάλλον, καθώς κάθε μαθητής μοιράζεται τις μοναδικές του παραδόσεις, γλώσσες και προοπτικές. Η συνύπαρξη παιδιών από πολλές διαφορετικές εθνικότητες και πολιτισμικά υπόβαθρα στα σχολεία, εμπλουτίζει το μαθησιακό περιβάλλον, διευρύνει τις προοπτικές και προετοιμάζει τα παιδιά να γίνουν παγκόσμιοι πολίτες σε έναν ολοένα και πιο διασυνδεδεμένο κόσμο. Οι κάτοικοι της Floriana στη Μάλτα είναι υπερήφανοι που αποτελούν μέρος μιας τόσο ποικιλόμορφης και χωρίς αποκλεισμούς κοινότητας.

ΜΕΡΟΣ 2: Σχεδιασμός υπαίθριων δραστηριοτήτων

Πώς να σχεδιάσετε ένα κατάλληλο περιβάλλον υπαίθριας εκπαίδευσης για παιδιά ηλικίας 3-5 ετών

Ο ρόλος του/της εκπαιδευτικού

Βασικό στοιχείο για το σχεδιασμό και την υλοποίηση της ΥΕ αποτελεί η ευαισθητοποίηση και κατανόηση της αξίας της ΥΕ για την εκπαίδευση των παιδιών πρώιμης ηλικίας από τους /τις εκπαιδευτικούς ΠΑΕ. Σύμφωνα με την ανάλυση των δεδομένων του παρόντος έργου, όλοι/ες οι εκπαιδευτικοί συμφώνησαν ότι η ΥΕ έχει μεγάλη αξία για την ανάπτυξη των παιδιών αυτής της ηλικίας, συμπεριλαμβανομένων και των παιδιών με ΚΔ. Ως εκ τούτου, φάνηκε όλοι να καταβάλλουν

μεγάλη προσπάθεια για την ενσωμάτωση υπαίθριων δραστηριοτήτων προσπαθώντας να υπερβούν τυχόν εμπόδια που αντιμετωπίζουν στην εφαρμογή τους, ώστε να εμπλουτίσουν τις εκπαιδευτικές εμπειρίες που παρέχουν στα παιδιά. Τα εμπόδια, όπως ανέφεραν, επικεντρώνονται στην έλλειψη κατάλληλα εξοπλισμένων υπαίθριων χώρων χωρίς αποκλεισμούς, στην έλλειψη ανθρώπινων πόρων (αρκετό αριθμό εκπαιδευτικών), στην έλλειψη γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων για την υιοθέτηση αποτελεσματικών δραστηριοτήτων ΥΕ, και στους δικούς τους φόβους για θέματα ασφάλειας. Ανέφεραν επίσης τις ανησυχίες των γονέων για πιθανούς κινδύνους με τους οποίους μπορεί να έρθουν αντιμέτωπα τα παιδιά τους κατά την εφαρμογή δραστηριοτήτων στο ύπαιθρο, όπως τυχόν ατυχήματα που μπορεί να συμβούν.

Όπως σημειώνει ο Thomas (2021), προκειμένου οι εκπαιδευτικοί ΠΑΕ να αισθάνονται σίγουροι/ες για να ενσωματώνουν τακτικά δραστηριότητες ΥΕ στο πλαίσιο του προγράμματος σπουδών, πρέπει να αποκτήσουν βασικές δεξιότητες και ικανότητες. Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να διαφοροποιήσουν την παιδαγωγική τους προσέγγιση ώστε να δείξουν εμπιστοσύνη στην ικανότητα των παιδιών να λειτουργήσουν με υπευθυνότητα κατά τη διάρκεια της εφαρμογής δραστηριοτήτων σε υπαίθριους χώρους και να καταφέρουν να διαχειριστούν τους φόβους που έχουν για την απώλεια του ελέγχου των παιδιών κατά τη διάρκεια ΥΕ. Η υιοθέτηση ΥΕ προϋποθέτει από τους/τις εκπαιδευτικούς να διαθέτουν ένα ευρύ φάσμα ηγετικών δεξιοτήτων και μια βαθιά κατανόηση των σχετικών θεωριών, ώστε να χρησιμοποιούν αποτελεσματικά αυτές τις δεξιότητες (Thomas, 2021). Αυτό απαιτεί την κατανόηση της διαφοράς μεταξύ καταστάσεων πραγματικού κινδύνου (δηλαδή μιας κατάστασης που αποτελεί απειλή για την ασφάλεια ή μπορεί να προκαλέσει πραγματική βλάβη στα παιδιά), και καταστάσεων ρίσκου (δηλαδή καταστάσεων οι οποίες εμπεριέχουν αβεβαιότητα αλλά και πιθανά οφέλη), ώστε να αξιολογήσουν προσεκτικά τις πιθανές συνέπειες έκθεσης των παιδιών στη μία ή στην άλλη κατάσταση. Το να επιτρέπεται στα παιδιά να αντιμετωπίζουν διαχειρίσιμες καταστάσεις ρίσκου, τα βοηθά να γίνουν ικανά να αξιολογούν αβέβαιες και δύσκολες καταστάσεις, αποκτώντας έτσι την ικανότητα να αναλαμβάνουν κινδύνους με μεγαλύτερη ασφάλεια. Όπως διαφαίνεται στη βιβλιογραφία, τα ατυχήματα είναι πιθανότερο να έχουν σοβαρές συνέπειες για τα παιδιά που δεν έχουν συνηθίσει να αναλαμβάνουν κινδύνους και καταστάσεις ρίσκου (Gori κ.ά., 2023· Cortecchi κ.ά., 2021).

Τα ευρήματα από την ανάλυση των δεδομένων των συνεντεύξεων υποστηρίζουν τα ευρήματα της βιβλιογραφικής ανασκόπησης όσον αφορά το πλαίσιο εφαρμογής ΥΕ, και καταδεικνύουν ότι η εμπειρογνωμοσύνη των εκπαιδευτικών αποτελεί θεμελιώδη παράγοντα για τον αποτελεσματικό σχεδιασμό και υλοποίηση της ΥΕ. Οι εκπαιδευτικοί ΠΑΕ που συμμετείχαν στη συλλογή δεδομένων, αναγνώρισαν ότι ο σχεδιασμός και η υλοποίηση δραστηριοτήτων ΥΕ είναι ένα δύσκολο εγχείρημα γεμάτο προκλήσεις. Τα ευρήματα έδειξαν ότι η απροθυμία και το άγχος των εκπαιδευτικών για την εφαρμογή ΥΕ, ιδίως όταν σε αυτές συμμετέχουν παιδιά με ΚΔ, οφείλεται στην έλλειψη δεξιοτήτων για διαχείριση της μη τυπικής μάθησης που χαρακτηρίζει αυτή την προσέγγιση και στις ανησυχίες τους για την ασφάλεια και την προσβασιμότητα των παιδιών στο φυσικό περιβάλλον λόγω των απρόβλεπτων καταστάσεων που ενδεχομένως θα αντιμετωπίσουν. Η πλειοψηφία των γονέων που συμμετείχαν στη συλλογή δεδομένων, τόνισαν επίσης ότι ο εκπαιδευτικός αποτελεί το βασικό παράγοντα για την επιτυχή εφαρμογή των δραστηριοτήτων ΥΕ. Υποστήριξαν ότι για να αισθάνονται άνετα με τη συμμετοχή των παιδιών τους σε δραστηριότητες ΥΕ, πρέπει να μπορούν να βασίζονται στον επαγγελματισμό του/της εκπαιδευτικού. Αυτό είναι ακόμη πιο σημαντικό, όπως ανέφεραν, όταν πρόκειται για τη συμμετοχή σε ΥΕ παιδιών με ΚΔ.

Όλοι οι εκπαιδευτικοί που συμμετείχαν στο έργο τόνισαν ότι οι ευκαιρίες επαγγελματικής ανάπτυξης, η πρόσβαση σε κατάλληλες κατευθυντήριες γραμμές, τα πρακτικά εργαστήρια, τα δίκτυα υποστήριξης από συναδέλφους, οι κοινότητες μάθησης και η επιστημονική κατάρτιση θα μπορούσαν να αυξήσουν την αυτοπεποίθησή τους στην εφαρμογή δραστηριοτήτων ΥΕ, ιδίως όταν στις τάξεις τους έχουν παιδιά με ΚΔ. Ως εκ τούτου, η συνεχής επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών ΠΑΕ, είναι απαραίτητη για τη διασφάλιση υψηλής ποιότητας διδασκαλίας και μάθησης στην ύπαιθρο (Passy & Blackwell, 2022). Επιπρόσθετα, οι εκπαιδευτικοί ΠΑΕ, ανέφεραν ότι έχουν την ανάγκη επιμόρφωσης για την ΥΕ, ώστε να γνωρίζουν πώς να εφαρμόζουν με επιτυχία δραστηριότητες στην ύπαιθρο. Επισήμαναν ότι στην αρχή είναι σημαντικό να κάνουν μικρά βήματα στην εφαρμογή δραστηριοτήτων ΥΕ, ώστε να εξοικειωθούν και οι ίδιοι και τα παιδιά στην παιδαγωγική προσέγγιση της ΥΕ, πριν προχωρήσουν στο σχεδιασμό και εφαρμογή δραστηριοτήτων μεγαλύτερης κλίμακας. Η συστηματική χρήση εξωτερικών χώρων ΥΕ, ενισχύει εκπαιδευτικούς και παιδιά να προσαρμοστούν σταδιακά στο νέο υπαίθριο μαθησιακό περιβάλλον.

Σύμφωνα με τους Kiviranda κ.ά. (2023), ορισμένα βήματα που μπορούν να παρακινήσουν τους/τις εκπαιδευτικούς που διστάζουν να ενσωματώσουν ΥΕ, στην υιοθέτηση αυτής της προσέγγισης, περιλαμβάνουν τα εξής:

- Ενθαρρύνετε την καλλιέργεια εκπαιδευτικής κουλτούρας για την παιδαγωγική αξία της ΥΕ: συζητήστε τα οφέλη του διαχειρισμού καταστάσεων ρίσκου από τα παιδιά και πείστε τους για την αξία της ΥΕ.
- Παρέχετε πρακτική καθοδήγηση στους/τις εκπαιδευτικούς ΠΑΕ, ώστε να τους/τις βοηθήσετε να ξεπεράσουν τυχόν εμπόδια ή φόβους που μπορεί να έχουν σχετικά με τον σχεδιασμό και την εφαρμογή ΥΕ, ενισχύοντας έτσι την αυτοπεποίθησή τους.
- Παρέχετε στους/τις εκπαιδευτικούς κατευθυντήριες γραμμές για το σχεδιασμό υπαίθριων ασφαλών χώρων χωρίς αποκλεισμούς.
- Παρέχετε στους/τις εκπαιδευτικούς ιδέες για κατάλληλες δραστηριότητες παιχνιδιού που θα μπορούσαν να λειτουργήσουν σε υπαίθριους χώρους.

Όπως κατέδειξαν τα δεδομένα του έργου, είναι σημαντικό να υπάρχει σωστή προετοιμασία για ένα αριθμό ζητημάτων που αφορούν την εφαρμογή της ΥΕ, πριν, κατά τη διάρκεια και μετά από κάθε υπαίθρια δραστηριότητα, προκειμένου να υλοποιηθούν επιτυχημένες υπαίθριες δραστηριότητες. Ωστόσο, τα αποτελέσματα της έρευνας του συγκεκριμένου έργου κατέδειξαν ότι ο πιο σημαντικός παράγοντας για την εφαρμογή ΥΕ, είναι ο σωστός σχεδιασμός του υπαίθριου χώρου. Ένας κατάλληλος, σωστά δομημένος και διαμορφωμένος υπαίθριος χώρος είναι υψίστης σημασίας για την υιοθέτηση ΥΕ.

Υγεία και ασφάλεια κατά το σχεδιασμό ενός προσβάσιμου υπαίθριου περιβάλλοντος για παιδιά με κινητικές δυσκολίες

Υπαίθριοι χώροι για μάθηση

Η ΥΕ μπορεί να λάβει χώρα είτε στον υπαίθριο χώρο του παιδικού σταθμού/νηπιαγωγείου (αυλή, βεράντα σχολείου) είτε σε άλλα μαθησιακά περιβάλλοντα, όπως με επίσκεψη στη φύση (δάσος, παραλία κ.λπ.), σε πολιτιστικούς χώρους (θέατρα, μουσεία) ή σε άλλους χώρους (π.χ. εκπαιδευτικά προγράμματα). Τα δεδομένα από τις συνεντεύξεις με τους/τις εκπαιδευτικούς ΠΑΕ, κατέδειξαν τη δυνατότητα χρήσης διαφορετικών υπαίθριων χώρων για την πραγματοποίηση υπαίθριων δραστηριοτήτων, που επεκτείνονται από την αυλή του σχολείου και τα κοντινά στο σχολείο υπαίθρια περιβάλλοντα μέχρι και τις εκδρομές που γίνονται σε άλλους υπαίθριους χώρους μακριά από το σχολείο.

Οι υπαίθριοι χώροι του νηπιαγωγείου, όπως ένας κήπος ή η αυλή του σχολείου, μπορούν εύκολα να μετατραπούν σε μια ελκυστική «αίθουσα διδασκαλίας», ικανή να διεγείρει την ουσιαστική μάθηση με παιγνιώδη τρόπο, να ενεργοποιήσει στρατηγικές έρευνας και να οξύνει τις δεξιότητες εξερεύνησης και παρατήρησης. Με τη δημιουργία κήπων στις ταράτσες, εσωτερικών λαχανόκηπων και μικρών θερμοκηπίων, όλα τα σχολεία - ακόμη και εκείνα που είναι λιγότερο ανοιχτά στην ύπαιθρο - μπορούν να γίνουν υπαίθρια εργαστήρια διδασκαλίας για τα μικρότερα παιδιά (Lattarulo & Vandelli, 2021). Το έργο DEHORS (2021) προτείνει την μετατροπή των χώρων των σχολείων σε υπαίθριους χώρους μάθησης που έχουν τη δυνατότητα να προσφέρουν στα παιδιά πολλαπλές εξαιρετικές ευκαιρίες για παιχνίδι και μάθηση. Στην περίπτωση αυτή, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να χρησιμοποιούν τους χώρους του σχολείου για την εφαρμογή ΥΕ, χωρίς να χρειάζεται να ταξιδεύουν μακριά για να βρουν ασφαλή και κατάλληλα υπαίθρια περιβάλλοντα χωρίς αποκλεισμούς. Το έργο DEHORS (2021) προτείνει διάφορες θεματικές για την δημιουργία κέντρων ενδιαφερόντων που μπορούν να σχεδιαστούν στους σχολικούς χώρους. Κάθε κέντρο ενδιαφέροντος μπορεί να έχει διαφορετικούς σκοπούς και να προάγει την ανάπτυξη διαφορετικών δεξιοτήτων για τα παιδιά. Αυτά τα κέντρα ενδιαφέροντος αποτελούνται από: άγριες περιοχές, μουσικές περιοχές, κήπους που εστιάζουν στην καλλιέργεια αισθήσεων, μονοπάτια μάθησης, ζώνες χαλάρωσης, υπαίθρια στούντιο τέχνης, χώρους συνάντησης και δομημένο παιχνίδι. Τα κέντρα αυτά θα πρέπει να είναι

οργανωμένα, διαμορφωμένα και προσαρμοσμένα ώστε να υποστηρίζουν και να διεγείρουν τα ενδιαφέροντα των παιδιών. Τα αποτελέσματα από τις συνεντεύξεις γονέων και εκπαιδευτικών υπογράμμισαν επίσης την ανάγκη να δομηθούν κατάλληλα οι χώροι του σχολείου ώστε να γίνουν διαδραστικοί, εύκολα προσβάσιμοι και χωρίς αποκλεισμούς. Οι εκπαιδευτικοί και οι γονείς τόνισαν επιπρόσθετα την ανάγκη βελτίωσης των σχολικών αυλών ώστε να παρέχονται στα παιδιά ποικίλες ευκαιρίες για ΥΕ.

Η διαδικασία σχεδιασμού υπαίθριων χώρων που να μπορούν να φιλοξενήσουν όλα τα παιδιά σε δραστηριότητες ΥΕ είναι απαιτητική και δύσκολη. Το πλαίσιο του ΚΣ που πρότεινε ο Ron Mace (1997) παρέχει βασικές αρχές για το σχεδιασμό περιβαλλόντων και προϊόντων που να μπορούν να χρησιμοποιηθούν από όλα τα άτομα όπου είναι δυνατόν, χωρίς την ανάγκη προσαρμογής και εξειδικευμένου σχεδιασμού. Βασιζόμενοι στο πλαίσιο του ΚΣ σε σχέση με τα περιβάλλοντα παιχνιδιού οι Moore κ.ά. (2023) πρότειναν σε τέτοια περιβάλλοντα να δίνεται προτεραιότητα σε ποικίλες ευκαιρίες παιχνιδιού, διασφαλίζοντας ότι όλοι/ες θα αισθάνονται ευπρόσδεκτοι, και θα έχουν ισότιμες εμπειρίες εμπλοκής στο χώρο. Οι υπαίθριοι χώροι θα πρέπει να περιλαμβάνουν εξοπλισμό παιχνιδιού προσβάσιμο από αναπηρικό αμαξίδιο και να παρέχουν επαρκή χώρο για την άνετη πλοήγηση των χρηστών αναπηρικού αμαξιδίου. Τα κέντρα δραστηριοτήτων θα πρέπει να παρέχουν υλικά και εξοπλισμό σε προσβάσιμα ύψη, ώστε να είναι εύκολα στη χρήση, για παράδειγμα, να υπάρχει υπερυψωμένη αμμοδόχος. Η τοποθέτηση διαφόρων ειδών εξοπλισμού σε διαφορετικά ύψη είναι ευεργετική. Για παράδειγμα, εάν υπάρχουν δύο κουζίνες, η μία θα πρέπει να τοποθετηθεί χαμηλότερα ώστε να εξυπηρετούνται οι ανάγκες όλων των παιδιών, και να διασφαλίζεται η απρόσκοπτη συμμετοχή παιδιών με ή χωρίς κινητικά προβλήματα στο παιχνίδι. Τα εργαλεία που παρέχονται στα παιδιά, όπως ο εξοπλισμός κηπουρικής, πρέπει επίσης να επιλέγονται με γνώμονα την προσβασιμότητα. Εξετάστε το ενδεχόμενο να επιλέξετε εργαλεία με εκτεταμένες λαβές, ελαφριά υλικά και εργονομικές λαβές για να διασφαλίσετε ότι είναι φιλικά προς κάθε χρήστη.

Είναι σημαντικό να κατανοήσουμε ότι κάθε χρήστης αναπηρικού αμαξιδίου έχει διαφορετικές ανάγκες. Ορισμένα παιδιά μπορεί να χρειάζεται να παραμείνουν στο αναπηρικό τους αμαξίδιο, ενώ άλλα μπορεί να μπορούν να μετακινηθούν για να χρησιμοποιήσουν τον εξοπλισμό/παιγνίδια που

θα υπάρχουν στον υπαίθριο χώρο. Για παράδειγμα, ένα παιδί μπορεί να μετακινήσει το αναπηρικό του αμαξίδιο κοντά σε μια κούνια ή να μεταφερθεί στην κούνια και στη συνέχεια να επιστρέψει στο αναπηρικό του αμαξίδιο. Για να βελτιωθεί η συμμετοχικότητα και να προωθηθεί η ανεξαρτησία, η διαδικασία μεταφοράς πρέπει να είναι όσο το δυνατόν πιο εύκολη και ασφαλής. Δομές που περιλαμβάνουν κιγκλιδώματα, πλατφόρμες μεταφοράς ή σκαλοπάτια μπορούν να βοηθήσουν σημαντικά σε αυτό (Landscapes for Learning, 2023).

Σχεδιασμός και υλοποίηση δραστηριοτήτων υπαίθριας εκπαίδευσης χωρίς αποκλεισμούς

Για την επιτυχή και ασφαλή χωρίς αποκλεισμούς οργάνωση δραστηριοτήτων ΥΕ για παιδιά με ΚΔ, είναι απαραίτητο να προηγηθεί προσεκτικός σχεδιασμός και προβληματισμός σχετικά με όλες τις πτυχές που αφορούν τις υπαίθριες δραστηριότητες. Ο 'άριστος σχεδιασμός' όπως αναφέρθηκε από τους/τις εκπαιδευτικούς της ΠΑΕ, είναι πολύ σημαντικός. Σύμφωνα με τους Munge και Thomas (2021), οι σημαντικότερες πτυχές του σχεδιασμού δραστηριοτήτων σε υπαίθριους χώρους, περιλαμβάνουν την οργάνωση του επιλεγμένου υπαίθριου περιβάλλοντος πριν από τη δραστηριότητα, το σχεδιασμό κατάλληλων δραστηριοτήτων που ενδιαφέρουν και κινητοποιούν τα παιδιά και τη δημιουργία συνθηκών που οδηγούν με αβίαστο τρόπο στην αλληλεπίδραση μεταξύ παιδιών με και χωρίς αναπηρία.

Η ανάλυση των δεδομένων του έργου ανέδειξε ότι οι βασικές δράσεις για τον άριστο σχεδιασμό είναι οι εξής:

- Οργανώστε το είδος της υπαίθριας δραστηριότητας ή εμπειρίας με ιδιαίτερη προσοχή αντλώντας από την παρατήρηση του παιχνιδιού των παιδιών και την ανάδειξη των ενδιαφερόντων και των ιδεών τους. Εξετάστε επίσης την καταλληλότητα του υπαίθριου περιβάλλοντος που θα χρησιμοποιηθεί, το χρονικό πλαίσιο της εφαρμογής της δραστηριότητας, τη διαδρομή προς τον υπαίθριο χώρο και την επιστροφή στο σχολείο, καθώς και τον απαραίτητο εξοπλισμό ή τα υλικά που θα χρησιμοποιηθούν.
- Επισκεφθείτε εκ των προτέρων τον υπαίθριο χώρο, ελέγξτε την προσβασιμότητά του και εντοπίστε τυχόν ειδικές προϋποθέσεις που πρέπει να ληφθούν υπόψη. Αξιολογήστε τους

κινδύνους και προσδιορίστε τα πιθανά μέτρα για την αντιμετώπισή τους, συμπεριλαμβανομένης της σήμανσης τυχόν "επικίνδυνων ζωνών" ή "επικίνδυνων αντικειμένων" και της εξεύρεσης τρόπου για την απομάκρυνσή τους από το χώρο που θα χρησιμοποιηθεί από τα παιδιά. Εξετάστε επίσης τα οφέλη των περιοχών που εμπερικλείουν ρίσκο και των περιοχών όπου μπορούν να σχεδιαστούν περισσότερο δομημένες δραστηριότητες ώστε να προσφέρετε πολυδιάστατες εμπειρίες στα παιδιά.

- Καθορίστε τον αριθμό των συναδέλφων εκπαιδευτικών ή άλλων ατόμων που θα συνοδεύουν τα παιδιά στις υπαίθριες δραστηριότητες και βρείτε τα κατάλληλα εργαλεία/υλικά (εκπαιδευτικά ή άλλα) για να διευκολύνετε τη δραστηριότητα (π.χ. οι εκπαιδευτικοί ανέφεραν την ανάγκη να έχουν μαζί τους σφυρίχτρες, κιβώτια πρώτων βοηθειών, σακούλες απορριμμάτων, αντισηπτικά, χαρτί υγείας ή εκπαιδευτικό υλικό- όπως χαρτί ζωγραφικής και χρωματιστά μολύβια). Εξετάστε επίσης το ενδεχόμενο να κουβαλήσετε στον υπαίθριο χώρο σχετικά υλικά και εργαλεία για να υποστηρίξετε την αυθόρμητη αλληλεπίδραση των παιδιών με το περιβάλλον: μεγεθυντικούς φακούς, μεγεθυντικούς φακούς για έντομα, σακούλες συλλογής, φορητές πρέσες, σχοινιά για την κατασκευή κούνιας, βιβλία με εικόνες, κτλ.
- Λάβετε υπόψη τις καιρικές συνθήκες και ενημερωθείτε για τις μετεωρολογικές προβλέψεις, ώστε να αποφύγετε την έκθεση των παιδιών σε εξαιρετικά υψηλές θερμοκρασίες ή κακές καιρικές συνθήκες. Λάβετε τις κατάλληλες προφυλάξεις, όπως τη διασφάλιση να υπάρχει σκιά και πρόσβαση σε νερό, την ύπαρξη τουαλέτας στον υπαίθριο χώρο και σε συνεργασία με τους γονείς δώστε κατευθυντήριες γραμμές που να αφορούν το ντύσιμο των παιδιών με ρούχα κατάλληλα σύμφωνα με τις καιρικές συνθήκες, ώστε να εξασφαλίζεται η άνεση και η προστασία τους από πιθανές βλάβες.
- Επικοινωνήστε και ενημερώστε τους γονείς σχετικά με την υπαίθρια δραστηριότητα. Στείλτε τους ένα περίγραμμα της προγραμματισμένης δραστηριότητας, συμπεριλαμβανομένων λεπτομερειών σχετικά με το εύρος της δραστηριότητας, την τοποθεσία, τον χρόνο, τον κατάλληλο ρουχισμό και φαγητό, και απαντήστε σε τυχόν ανησυχίες τους. Εξετάστε το ενδεχόμενο να εμπλέξετε πιο ενεργά τις οικογένειες στη διαδικασία σχεδιασμού και υλοποίησης δράσεων ΥΕ, προκειμένου να μοιραστείτε πληροφορίες, να κατανοήσετε τις

απόψεις τους σχετικά με τη φύση και την εκπαίδευση στην ύπαιθρο και να μάθετε τι γνωρίζουν για το θέμα. Εξετάστε το ενδεχόμενο της προσφοράς ενός θεματικού εργαστηρίου που αφορά την ΥΕ στους γονείς. Ενθαρρύνετε την εξατομικευμένη επικοινωνία με τους γονείς των παιδιών με ΚΔ και την αμοιβαία κατανόηση του πλαισίου εμπλοκής του παιδιού τους κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας. Όλοι οι γονείς θα μπορούσαν να συμμετάσχουν στο σχεδιασμό ή στην υλοποίηση μιας υπαίθριας δραστηριότητας.

- Προετοιμάστε τα παιδιά πριν από την υπαίθρια δραστηριότητα, τονίζοντας πώς η δράση σχετίζεται με τα ενδιαφέροντά τους, ώστε να τα κινητοποιήσετε και να ενθαρρύνετε τη θετική ανταπόκριση και συμβολή τους στην υλοποίηση της δράσης. Περιγράψτε και εξηγήστε στα παιδιά όλες τις λεπτομέρειες σχετικά με το πλαίσιο της δραστηριότητας, συνδιαμορφώστε μαζί τους μερικούς βασικούς κανόνες για την εφαρμογή της δραστηριότητας, και σεβαστείτε την ικανότητά τους να αυτονομηθούν ενεργώντας με ενσυναίσθηση κατά τη διάρκεια υλοποίησης της δράσης.
- Επιλέξτε τα κατάλληλα ψηφιακά μέσα για τη διευκόλυνση της δραστηριότητας, όπως κάμερες και εξοπλισμό ήχου. Αποφασίστε εκ των προτέρων ποια μέρη ή πτυχές της δραστηριότητας θέλετε να καταγράψετε ψηφιακά, παραμένοντας παράλληλα ανοιχτοί σε αλλαγές κατά τη διαδικασία.

Ο κατάλογος των πιο αγαπημένων υπαίθριων δραστηριοτήτων που προέκυψε από τις συνεντεύξεις με εκπαιδευτικούς και γονείς περιλαμβάνει τα ακόλουθα:

- Ελεύθερο παιχνίδι
- Καθοδηγούμενη εξερεύνηση της τοπικής πανίδας και χλωρίδας (εξερεύνηση εδάφους)
- Επίσκεψη σε φάρμες ζώων και φροντίδα ζώων
- Φύτευση και κηπουρική (συλλογή φρούτων και λαχανικών)
- Σωματική δραστηριότητα στη φύση (περπάτημα, αναρρίχηση, τρέξιμο, κανό, σκι, κολύμπι, σπορ περιπέτειας)
- Καθαρισμός του τοπικού περιβάλλοντος

- Συλλογή φυσικών υλικών για καλλιτεχνική παραγωγή
- Περίπατος σε φυσικά μονοπάτια
- Εκδρομές και επισκέψεις σε κοντινές περιοχές
- Εμπειρία της βροχής ή του χιονιού σε υπαίθριους χώρους με κατάλληλο ρουχισμό
- Ζωγραφική στο φυσικό περιβάλλον

Παρατήρηση και διευκόλυνση

Προηγούμενες έρευνες σχετικά με την κατάρτιση και την ανάπτυξη των εκπαιδευτικών που πρέπει να λειτουργούν ως διευκολυντές κατά την εφαρμογή δραστηριοτήτων ΥΕ, έχουν τονίσει τη σημασία του "μαζί" και του "παρόν" (Thomas, 2019) κατά τη μαθησιακή διαδικασία. Μία από τις βασικές πτυχές του να είσαι ένας/μία αποτελεσματικός/ή εκπαιδευτικός ΥΕ, είναι να δίνεις μεγάλη προσοχή στα άτομα της ομάδας και στις μεταξύ τους αλληλεπιδράσεις. Κατά τη διάρκεια μιας δραστηριότητας ΥΕ, η ασφάλεια των παιδιών και η επίτευξη των επιθυμητών μαθησιακών αποτελεσμάτων εξαρτώνται από την ικανότητα των εκπαιδευτικών/διευκολυντών και των παιδιών να είναι παρόντες και σε στενή σχέση ο/η ένας/μία με τον/την άλλον/η και σε σχέση με το χώρο, συμπεριλαμβανομένης της φυσικής και πολιτιστικής του ιστορίας. Η παρατήρηση του τρόπου με

τον οποίο τα παιδιά εμπλέκονται και αλληλεπιδρούν με το υπαίθριο περιβάλλον παρέχει επίσης στους/τις εκπαιδευτικούς τις πληροφορίες που χρειάζονται για να κατανοήσουν και να ανταποκριθούν στις διαφορετικές ανάγκες, ερωτήσεις και ενδιαφέροντα των παιδιών. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό όταν περνούν χρόνο στην ύπαιθρο, καθώς τα υπαίθρια περιβάλλοντα προσφέρουν στα παιδιά την ευκαιρία να βυθιστούν σε σύνθετα, πλούσια και ευέλικτα περιβάλλοντα, όπου μπορούν να ικανοποιήσουν την περιέργεια και τα ενδιαφέροντά τους.

Οι εκπαιδευτικοί ΠΑΕ, ανέφεραν ότι πρέπει να είναι πάντα σε εγρήγορση κατά τη διάρκεια των υπαίθριων δραστηριοτήτων και να παρατηρούν προσεκτικά τα παιδιά. Επισήμαναν την ανάγκη ενθάρρυνσης της κοινωνικής αλληλεπίδρασης κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων ΥΕ και ορισμένοι/ες ανέφεραν ότι χρησιμοποιούν ψηφιακά μέσα όπως κάμερες και ηχητικό εξοπλισμό για τη διευκόλυνση των δραστηριοτήτων αυτών. Ωστόσο, διαπιστώθηκε ότι η χρήση της τεχνολογίας δεν είναι καλά εδραιωμένη μεταξύ των εκπαιδευτικών στις χώρες εταίρους του έργου, λόγω της έλλειψης γνώσεων και δεξιοτήτων των παιδαγωγών σχετικά με τον τρόπο χρήσης ψηφιακών μέσων για την υποστήριξη της διδασκαλίας τους (π.χ. Κύπρος) και της ανησυχίας τους για να πετύχουν εξισορροπημένη χρήση της τεχνολογίας σε υπαίθριους χώρους. Ορισμένοι εκπαιδευτικοί σε αρκετές χώρες (π.χ. Ρουμανία, Πορτογαλία) εξέφρασαν τις ανησυχίες τους σχετικά με τη χρήση της τεχνολογίας στην ΥΕ καθώς τα παιδιά χρησιμοποιούν ήδη εκτενώς την τεχνολογία σε μη σχολικό πλαίσιο και η χρήση της τεχνολογίας σε αυτή την περίπτωση θα μπορούσε να διακόψει την εμπύθηση των παιδιών στη φύση. Τα ψηφιακά μέσα κρίθηκαν χρήσιμα για την καταγραφή και τεκμηρίωση των υπαίθριων δραστηριοτήτων (π.χ. με τη χρήση φωτογραφικών μηχανών) για περαιτέρω διερεύνησή τους κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων στις αίθουσες διδασκαλίας.

Αναστοχασμός και αξιολόγηση

Μετά από την εφαρμογή δραστηριοτήτων ΥΕ, η ανάλυση, η ερμηνεία και ο αναστοχασμός σχετικά με το πόσο αποτελεσματικά εφαρμόστηκαν αποτελεί μια χρήσιμη πρακτική για τον εντοπισμό των αδυναμιών αλλά και των θετικών σημείων του σχεδιασμού τους. Η διαδικασία του αναστοχασμού προσφέρει πολύτιμα δεδομένα που θα μπορούσαν να λειτουργήσουν ως βάση για μελλοντικές εφαρμογές. Ερωτήματα όπως: Τι πήγε καλά και τι πήγε στραβά; Πώς αντέδρασαν τα παιδιά κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας; Τι ήταν ενδιαφέρον; Ποιες προκλήσεις παρουσιάστηκαν; Ποιες θεωρήθηκαν "ιστορίες επιτυχίας"; μπορούν να αποτελέσουν πλαίσιο για τον αναστοχασμό και την

αξιολόγηση της υλοποίησης της υπαίθριας δράσης. Επιπλέον, η σύνδεση του εκάστοτε προγράμματος σπουδών, των επιδιώξεών του και των μαθησιακών αποτελεσμάτων που προάγονται σε σχέση με τις δραστηριότητες ΥΕ, μπορούν να αναδείξουν τα οφέλη της ΥΕ (έργο DEHORS, 2021).

ΜΕΡΟΣ 3: Σύνδεση και συνέχιση υπαίθριων δραστηριοτήτων στις αίθουσες διδασκαλίας

Η σύνδεση και συνέχιση υπαίθριων δραστηριοτήτων στις αίθουσες διδασκαλίας θεωρείται πολύ σημαντική στα πλαίσια της ΠΑΕ, για την προώθηση της ολιστικής ανάπτυξης των παιδιών. Όπως υποστηρίζουν οι Reggio κ.ά. (2023), υπάρχουν πολλοί τρόποι με τους οποίους η εκπαίδευση σε υπαίθριους και εσωτερικούς χώρους του σχολικού περιβάλλοντος μπορεί να συνδεθεί ώστε να προσφέρει στα παιδιά μια ολιστική εκπαιδευτική εμπειρία. Προτείνουν: (1) τη βίωση του σχολείου ως ενιαίου ηχητικού τοπίου που περιλαμβάνει ήχους από πρόσωπα και στοιχεία της φύσης τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν με κατάλληλη προετοιμασία για την επέκταση της βιωμένης εμπειρίας των παιδιών στον υπαίθριο χώρο μέσα στην αίθουσα διδασκαλίας, προωθώντας την απόκτηση περαιτέρω δεξιοτήτων και γνώσεων, (2) την επανεξέταση των εσωτερικών χώρων του σχολικού κτηρίου που είναι αφιερωμένοι στο κινητικό παιχνίδι των παιδιών αντλώντας από την παρατήρηση του κινητικού παιχνιδιού στο οποίο εμπλέκονται τα παιδιά στον υπαίθριο χώρο, και (3) τη δημιουργία ενός εσωτερικού χώρου αφιερωμένου στην εξερεύνηση αποδομημένων υλικών και φυσικών υλικών που συλλέγονται από τη φύση.

Μια άλλη παιδαγωγική αρχή για τη σύνδεση και γεφύρωση της μάθησης μέσα και έξω από το χώρο του σχολείου είναι η χρήση εικονογραφημένων βιβλίων, καθώς τα βιβλία αυτά μπορούν να εμπνεύσουν τα παιδιά να εξερευνήσουν την ύπαιθρο, παρέχοντας ταυτόχρονα πρόσβαση σε αναπαραστάσεις της φύσης σε εσωτερικούς χώρους. Το εκπαιδευτικό σεμινάριο "Illustrated books and nature, between pictures and images. Methods and tools for promoting outdoor reading", που διοργανώθηκε από το Πανεπιστήμιο Valle d'Aosta¹, υπογραμμίζει ότι τα εικονογραφημένα βιβλία μπορούν να εξυπηρετήσουν ένα ευρύ φάσμα σκοπών- μπορούν να υποστηρίξουν την παρατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος, να ενεργοποιήσουν διαθεματικές δεξιότητες στον καλλιτεχνικό, λογοτεχνικό και επιστημονικό τομέα, να ενθαρρύνουν τον προβληματισμό σχετικά με τις

¹ <https://www.univda.it/didattica/dipartimento-di-scienze-umane-e-sociali/offerta-formativa/corso-di-perfezionamento-albi-illustrati-e-natura-tra-immagini-e-immaginari-metodologie-e-strumenti-per-la-promozione-della-lettura-allaperto-albi-illustrati-e-natura-tra-immagini-e/>

αναπαραστάσεις της πραγματικής και φανταστικής φύσης και να προωθήσουν τη δημιουργία οικολογικών κοινοτήτων.

Τα ευρήματα από τις συνεντεύξεις εκπαιδευτικών ΠΑΕ από τις χώρες εταίρους του έργου, κατέδειξαν ότι οι χώροι του σχολικού πλαισίου εντός των αιθουσών και έξω από αυτές αντιμετωπίζονται ως ένα συνεχές μαθησιακό περιβάλλον. Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί τείνουν να συνδέουν τις δραστηριότητες που εκτυλίσσονται σε υπαίθριους χώρους του σχολείου και μέσα στις αίθουσες διδασκαλίας με διαφορετικούς τρόπους: είτε ξεκινώντας μια δραστηριότητα στην αίθουσα διδασκαλίας και συνεχίζοντας τη δραστηριότητα στον υπαίθριο χώρο του σχολείου, είτε ξεκινώντας μια δραστηριότητα στον υπαίθριο χώρο και συνεχίζοντας τη δραστηριότητα στην αίθουσα διδασκαλίας. Η αρχή που διέπει αυτή τη συνέχεια, όπως δείχνουν τα ευρήματα, εστιάζει στο γεγονός ότι η σύνδεση των μαθησιακών εμπειριών που βιώνουν τα παιδιά μέσα και έξω από την αίθουσα διδασκαλίας, εμπλουτίζει τις μαθησιακές εμπειρίες των παιδιών και τους δίνει κίνητρα για συμμετοχή. Τα παιδιά μπορούν να κάνουν ουσιαστικές συνδέσεις μεταξύ των εμπειριών τους σε εσωτερικούς και υπαίθριους χώρους του σχολικού πλαισίου, καθώς η αυθεντική μάθηση που προάγεται σε υπαίθριους χώρους διευκολύνει την κατανόηση θεμάτων και εννοιών.

Πώς να σχεδιάσετε ένα αποτελεσματικό περιβάλλον στην τάξη για την προώθηση της συνέχειας μεταξύ της υπαίθριας εκπαίδευσης και της εκπαίδευσης που προσφέρεται στις αίθουσες διδασκαλίας

Προκειμένου να προωθηθεί η συνέχεια μεταξύ της εκπαίδευσης που επιτελείται μέσα στις αίθουσες διδασκαλίας και σε υπαίθρια περιβάλλοντα, οι εκπαιδευτικοί επισήμαναν την ανάγκη να δομηθούν συμπληρωματικές δραστηριότητες που περιλαμβάνουν εμπειρίες και από τα δύο περιβάλλοντα. Η οργάνωση ενός συνεχούς και γόνιμου διαλόγου μεταξύ των δύο χώρων του σχολείου (μέσα στο σχολικό κτήριο και στον υπαίθριο χώρο) αποτελεί προτεραιότητα για πολλούς/ές εκπαιδευτικούς που συμμετείχαν στο έργο. Οι περισσότεροι/ές από αυτούς/ές ανέφεραν ότι οι υπαίθριες δραστηριότητες παρέχουν αυθεντικές εμπειρίες για τις έννοιες που συζητούνται στην αίθουσα διδασκαλίας και ότι συχνά τα φυσικά υλικά (όπως φύλλα, πέτρες και κομμάτια ξύλου), ή άλλα αντικείμενα που συλλέγονται στα πλαίσια της τεκμηρίωσης της εξερεύνησης στην ύπαιθρο (όπως σχέδια, φωτογραφίες, βιντεοσκοπήσεις) ή ακόμη και οι

αναμνήσεις και οι βιωμένες εμπειρίες των παιδιών, μπορούν να λειτουργήσουν ως αφορμή για την επιτυχή επίτευξη ενός μαθησιακού στόχου, την ανάλυση ή την επέκταση μιας έννοιας σε βάθος, τη συζήτηση ενός προβλήματος και τον κριτικό αναστοχασμό πάνω σε αυτό. Ο Onida (2021) αναφέρει ότι τα φυσικά υλικά, ιδίως το χώμα, μπορούν να λειτουργήσουν ως γέφυρα για τη σύνδεση των δραστηριοτήτων σε υπαίθριους και εσωτερικούς χώρους. Γράφει ότι παρόλο που το χώμα βρίσκεται σε υπαίθριους χώρους και τα παιδιά πρέπει να βγουν έξω για να βυθιστούν στο φυσικό περιβάλλον και να έχουν την εμπειρία της αίσθησης του χώματος, το χώμα μπορεί εύκολα να μεταφερθεί μέσα στο σχολείο, διευκολύνοντας τη συνέχιση της μαθησιακής εμπειρίας και μέσα στη σχολική αίθουσα. Προκειμένου να μεγιστοποιηθεί η μαθησιακή εμπειρία των παιδιών, οι εκπαιδευτικοί αναφέρουν την ανάγκη να σχεδιάζουν με σύνεση και προσοχή δραστηριότητες ανοικτού τύπου που να συνδέουν τις εκπαιδευτικές εμπειρίες σε υπαίθριους και εσωτερικούς χώρους.

Η τεχνολογία προσφέρει εξαιρετικές ευκαιρίες για τη σύνδεση αυτή. Οι εκπαιδευτικοί ανέφεραν ότι τα ψηφιακά μέσα μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την καταγραφή και την ανταλλαγή εμπειριών από την ΥΕ επιτρέποντας στα παιδιά να αναστοχαστούν τις εμπειρίες τους και να τις συνδέσουν με έννοιες που διδάσκονται στην αίθουσα διδασκαλίας. Οι ταινίες, τα βίντεο ή η εικονική πραγματικότητα θα μπορούσαν να φέρουν τη φύση μέσα στην αίθουσα διδασκαλίας, ιδίως όταν άλλες συνθήκες ή εμπόδια, όπως οι κακές καιρικές συνθήκες, η έλλειψη μεταφορικών μέσων ή κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19, εμποδίζουν την πρόσβαση στην ύπαιθρο. Επιπλέον, οι φωτογραφίες ή τα βίντεο μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να διεγείρουν τη φαντασία των παιδιών και να ενθαρρύνουν τη συζήτηση και τον προβληματισμό.

Υγεία και ασφάλεια κατά το σχεδιασμό ενός προσβάσιμου και χωρίς αποκλεισμούς περιβάλλοντος στην αίθουσα διδασκαλίας

Είναι σημαντικό να δημιουργηθεί ένα προσβάσιμο και χωρίς αποκλεισμούς περιβάλλον στην τάξη, το οποίο να παρέχει μαθησιακές εμπειρίες προσαρμοσμένες στις διαφορετικές ανάγκες των παιδιών, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών με ΚΔ. Η δημιουργία ενός περιβάλλοντος χωρίς αποκλεισμούς για όλα τα παιδιά περιλαμβάνει την παροχή προσβάσιμων εγκαταστάσεων, προσαρμοσμένου μαθησιακού υλικού, υποστηρικτικών μεθόδων διδασκαλίας και την καλλιέργεια

μιας κουλτούρας κατανόησης και αποδοχής. Ο απώτερος στόχος ενός τέτοιου περιβάλλοντος είναι να διασφαλιστεί ότι όλα τα παιδιά, ανεξάρτητα από τις εκπαιδευτικές τους ανάγκες, μπορούν να αποκτήσουν γνώσεις σε ένα θετικό και ενθαρρυντικό περιβάλλον. Η αναγνώριση της διαφορετικότητας, η προσαρμογή διαφοροποιημένων διδακτικών πρακτικών, η προώθηση της ενεργού συμμετοχής και η εξασφάλιση ίσων ευκαιριών για όλα τα παιδιά αποτελούν βασικά μέτρα για την ένταξη.

Ο ΚΣ αποτελεί θεμελιώδη αρχή της υποδομής χωρίς αποκλεισμούς (Mace, 1997). Δίνει έμφαση στη δημιουργία χώρων, προϊόντων και περιβαλλόντων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν από άτομα με όλες τις ικανότητες, χωρίς την ανάγκη προσαρμογής ή εξειδικευμένου σχεδιασμού. Στο πλαίσιο των σχολείων, αυτό σημαίνει σχεδιασμό αιθουσών διδασκαλίας, διαδρόμων και κοινόχρηστων χώρων ώστε να εξυπηρετούνται παιδιά με κινητικές και άλλες αναπηρίες.

Δομή της τάξης:

Η δομή της τάξης αποτελεί σημαντικό παράγοντα για τη δημιουργία ενός ασφαλούς και χωρίς αποκλεισμούς περιβάλλοντος για τα παιδιά, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών με ΚΔ. Για τον σκοπό αυτό είναι απαραίτητο να εξετάζονται προσεκτικά, η φυσική διάταξη, οι προσβάσιμες είσοδοι και έξοδοι, και τα ρυθμιζόμενα έπιπλα. Ράμπες, ανελκυστήρες, αυτόματες πόρτες και προσβάσιμες τουαλέτες με κατάλληλες μπάρες κράτησης, κατάλληλους νιπτήρες και εύχρηστα εξαρτήματα διασφαλίζουν ότι όλα τα παιδιά, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών με ΚΔ, μπορούν να φιλοξενηθούν ανεξάρτητα στο μαθησιακό περιβάλλον. Μια καλά σχεδιασμένη διάταξη της αίθουσας διδασκαλίας θα πρέπει να είναι άνετη και να ευνοεί τη μάθηση, ώστε να επιτρέπει στα παιδιά να κινούνται ελεύθερα και να αλληλεπιδρούν μεταξύ τους και με τον/την εκπαιδευτικό. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει δραστηριότητες όπως η ώρα του κύκλου, δραστηριότητες στο δάπεδο και άλλες σωματικές δραστηριότητες.

Εκπαιδευτικό υλικό, πόροι και διαδικασίες:

Προκειμένου να σχεδιαστεί μια επιτυχημένη μαθησιακή εμπειρία για παιδιά με διαφορετικές ανάγκες, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών με ΚΔ, είναι σημαντικό να παρέχεται ένα ευρύ φάσμα υλικών προσαρμοσμένων στα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα και τα μαθησιακά τους στυλ.

Επιπλέον, η τεχνολογία μπορεί να αποτελέσει έναν ανεκτίμητο εργαλείο για τη μάθηση χωρίς αποκλεισμούς. Τα tablets, οι υπολογιστές και άλλα ψηφιακά εργαλεία μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την υποστήριξη της μάθησης με διάφορους τρόπους, όπως η παροχή οπτικών βοηθημάτων, διαδραστικών ασκήσεων και οπτικοακουστικού υλικού. Τα εργαλεία αυτά μπορούν να βοηθήσουν να γίνει η μαθησιακή εμπειρία πιο προσιτή και ελκυστική για τα παιδιά, καθώς και να τους παρέχουν ευκαιρίες να αναπτύξουν σημαντικές δεξιότητες ψηφιακού γραμματισμού. Συνδυάζοντας μια ποικιλία υλικών και τεχνολογικών εργαλείων, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να δημιουργήσουν ένα μαθησιακό περιβάλλον που θα είναι πλούσιο, δυναμικό και ελκυστικό για όλα τα παιδιά, ανεξάρτητα από τις ατομικές τους ανάγκες ή ικανότητες. Είναι σημαντικό για τους/τις εκπαιδευτικούς να χρησιμοποιούν μια σειρά από πρακτικές και να προσαρμόζουν τις παιδαγωγικές τους προσεγγίσεις τόσο για τη διδασκαλία όσο και για την αξιολόγηση της μαθησιακής διαδικασίας, ώστε να προσαρμόζονται στις ατομικές μαθησιακές ιδιαιτερότητες και ενδιαφέροντα των μαθητών τους. Αυτό περιλαμβάνει τη χρήση μιας ποικιλίας στρατηγικών διδασκαλίας για να διασφαλιστεί ότι όλα τα παιδιά, ανεξάρτητα από το προτιμώμενο μαθησιακό τους στυλ, θα είναι σε θέση να συμμετέχουν ισότιμα στη μαθησιακή διαδικασία και έτσι θα κατανοούν και εμπεδώνουν τη διδασκόμενη ύλη. Με τον τρόπο αυτό, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να δημιουργήσουν ένα περιβάλλον μάθησης χωρίς αποκλεισμούς που να υποστηρίζει και προάγει την ακαδημαϊκή επιτυχία όλων των παιδιών. Αυτή η προσέγγιση μπορεί να βοηθήσει να διασφαλιστεί ότι κάθε παιδί έχει την ευκαιρία να επιτύχει και να αξιοποιήσει πλήρως τις δυνατότητές του.

Ένα υποστηρικτικό και ασφαλές μαθησιακό περιβάλλον:

Είναι σημαντικό να δημιουργηθεί ένα ασφαλές και ευχάριστο περιβάλλον στις τάξεις ΠΑΕ - τόσο στους χώρους των αιθουσών διδασκαλίας όσο και στους υπαίθριους χώρους, για να διασφαλιστεί ότι τα παιδιά αισθάνονται μοναδικά, ασφαλή και προστατευμένα. Σε ένα τέτοιο περιβάλλον αναγνωρίζονται, εκτιμώνται και υποστηρίζονται μέσω της προσεκτικής παρατήρησης και του ευέλικτου σχεδιασμού, τα ενδιαφέροντα των παιδιών, ώστε να διασφαλίζεται μια προσέγγιση χωρίς αποκλεισμούς που εκτιμά και σέβεται τα δυνατά χαρακτηριστικά κάθε παιδιού ξεχωριστά (DEHORS Project, 2021). Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την προώθηση του αμοιβαίου σεβασμού, τόσο μεταξύ των παιδιών όσο και μεταξύ των παιδιών και των εκπαιδευτικών. Όπως προτείνει ο

Hookway (2022) για τη δημιουργία και τη διατήρηση ενός τέτοιου περιβάλλοντος, που διασφαλίζει ότι όλα τα παιδιά λαμβάνουν την κατάλληλη υποστήριξη και σεβασμό, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να ακολουθήσουν τις ακόλουθες συμβουλές:

- Ακούστε όλα τα παιδιά και τις απόψεις τους, ανεξάρτητα από το υπόβαθρο, τις αναπηρίες τους ή άλλους παράγοντες.
- Ορίστε σαφείς προσδοκίες και οργανώστε το μαθησιακό περιβάλλον ώστε να προάγει την αλληλεπίδραση. Ανταποκριθείτε στις συμπεριφορές των παιδιών που σχετίζονται με το άγχος τους, με συνέπεια και ενσυναίσθηση, σκεπτόμενοι/ες ότι οι ενέργειές τους είναι αποτέλεσμα ενός συνδυασμού της συναισθηματικής τους ανάπτυξης, των ικανοτήτων τους, της διαδικασίας απόκτησης δεξιοτήτων και του βαθμού υποστήριξης και κατανόησης που δέχονται από τους ενήλικες (Cargi, 2024).
- Περιλάβετε δραστηριότητες και συζητήσεις στην τάξη που αναγνωρίζουν την ποικιλομορφία του μαθητικού πληθυσμού.
- Διασφαλίστε ότι όλα τα παιδιά μπορούν να συμμετέχουν στις δραστηριότητες της τάξης. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει την παροχή εναλλακτικών επιλογών για τα παιδιά που χρειάζονται ειδικές διευκολύνσεις.
- Χτίστε σχέσεις με τα παιδιά με βάση το σεβασμό, την εμπιστοσύνη και την αμοιβαία κατανόηση.
- Δώστε το παράδειγμα στα παιδιά μιλώντας τους με σεβασμό και συμπεριφερθείτε με τρόπο που δεν αποκλείει κάποιο παιδί από τη διαδικασία μάθησης.
- Ενθαρρύνετε τα παιδιά να σέβονται ενεργά το ένα το άλλον, ανεξάρτητα από το υπόβαθρο και τις πεποιθήσεις τους.
- Να είστε ανοιχτοί στις απόψεις των παιδιών και να απαντάτε εποικοδομητικά με σεβασμό στο πρόσωπό τους.

Η αποδοχή του ότι κάθε παιδί, ανεξάρτητα από τις ικανότητές του, μπορεί να μάθει και να αναπτυχθεί σε ένα υποστηρικτικό περιβάλλον δεν είναι απλώς μια ιδέα, αλλά μια δέσμευση σε ένα προσβάσιμο, ασφαλές και χωρίς αποκλεισμούς μαθησιακό περιβάλλον. Η δημιουργία μαθησιακών περιβαλλόντων (μέσα και έξω από τις σχολικές αίθουσες) που ανταποκρίνονται σε παιδιά με διαφορετικές ικανότητες απαιτεί συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών, αρχιτεκτόνων, φορέων χάραξης πολιτικής και κοινοτήτων. Με την υιοθέτηση των αρχών της ευελιξίας, της ασφάλειας, του ΚΣ και της συνεργασίας, μπορούμε να δημιουργήσουμε σχολεία που επιτρέπουν σε όλα τα παιδιά να αξιοποιήσουν πλήρως τις δυνατότητές τους και να συμβάλουν σε μια πιο δίκαιη και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνία. Με τον τρόπο αυτό, αποδεικνύουμε την πεποίθησή μας ότι η εκπαίδευση είναι δικαίωμα για όλους και όχι προνόμιο για λίγους.

Συμπεράσματα και συστάσεις

Οι κατευθυντήριες γραμμές Outdoor4mi αναπτύχθηκαν βάσει έρευνας που περιλάμβανε την ανασκόπηση των ευρημάτων που προκύπτουν από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση πρόσφατων δημοσιεύσεων σχετικά με την ΥΕ για μικρά παιδιά χωρίς αποκλεισμούς, καθώς και τις ιδέες και τα θέματα που προέκυψαν από την ανάλυση των δεδομένων συνεντεύξεων από εκπαιδευτικούς και ενδιαφερόμενους φορείς που εργάζονται με παιδιά ηλικίας 3-5 ετών, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών με ΚΔ, και των γονέων τους, στις χώρες εταίρους που συνέβαλαν στο έργο αυτό. Στόχος του έργου είναι να συμβάλει στις προτεραιότητες της Ευρώπης (E+) για το περιβάλλον και την ενιαία εκπαίδευση, παρέχοντας στους/τις εκπαιδευτικούς ΠΑΕ, καθοδήγηση για το πώς να σχεδιάζουν υπαίθριους χώρους και δραστηριότητες ΥΕ χωρίς αποκλεισμούς για παιδιά ηλικίας 3-5 ετών, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών με ΚΔ. Με τον οδηγό αυτό ελπίζουμε επίσης να ενισχύσουμε την εμπειρογνωμοσύνη των εκπαιδευτικών στην εφαρμογή δραστηριοτήτων ΥΕ, προτείνοντας τρόπους για να ξεπεραστούν εμπόδια και δυσκολίες, έτσι ώστε όλα τα παιδιά να μπορούν να απολαύσουν τα οφέλη αυτής της προσέγγισης. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι, οι κατευθυντήριες γραμμές, οι βασικές ιδέες και οι πρακτικές προτάσεις που παρουσιάζονται στον οδηγό δεν αποτελούν ένα άκαμπτο πρόγραμμα σπουδών, αλλά μπορούν να χρησιμεύσουν

επικουρικά και συμπληρωματικά για την ενθάρρυνση και την υποστήριξη των εκπαιδευτικών ΠΑΕ για τη διαμόρφωση των υπαίθριων χώρων με προσβάσιμο και ασφαλή τρόπο και την εφαρμογή υπαίθριων δραστηριοτήτων για παιδιά ηλικίας 3-5 ετών.

Τα βασικά ζητήματα που προέκυψαν από το έργο αυτό είναι τα εξής:

- Η έννοια της ΥΕ χρησιμοποιείται με διάφορους τρόπους, όπως εκπαίδευση στη φύση, περιβαλλοντική εκπαίδευση, εκπαίδευση εκτός σχολικής τάξης, βιωματική μάθηση, εκπαίδευση περιπέτειας, εκπαίδευση βασισμένη στον τόπο ή μάθηση στην πραγματική ζωή.
- Η ΥΕ, και οι συναφείς έννοιες που την πλαισιώνουν, έχει αναγνωριστεί ως μια ενσώματη, ενεργητική και αυθεντική προσέγγιση μάθησης που λαμβάνει χώρα στο φυσικό περιβάλλον, από την αυλή του σχολείου και την τοπική περιοχή μέχρι τις εξορμήσεις μακριά από το σχολείο. Περιλαμβάνει τη μάθηση για τον φυσικό κόσμο, αλλά επεκτείνεται και στην ενασχόληση με οποιοδήποτε θέμα, δεξιάτητα ή ενδιαφέρον που συνδέεται με το φυσικό περιβάλλον. Παραδείγματα χώρων όπου μπορεί να υλοποιηθεί η ΥΕ περιλαμβάνουν επισκέψεις στη φύση (π.χ. δάση, αγρούς, παραλία, λίμνες, ποτάμια), πολιτιστικά περιβάλλοντα (π.χ. μουσεία, θέατρα, συναυλίες) και άλλοι χώροι (π.χ. πάρκα της πόλης, δρόμοι της πόλης, εκπαιδευτικά προγράμματα).
- Η συμμετοχή σε δραστηριότητες ΥΕ έχει πολλά οφέλη για τα παιδιά, ιδίως για εκείνα με ΚΔ. Συμμετέχοντας σε υπαίθριες δραστηριότητες, τα παιδιά μπορούν να αποκτήσουν αυθεντικές μαθησιακές εμπειρίες που προάγουν τη συνολική ευημερία και την ακαδημαϊκή τους επιτυχία. Οι υπαίθριες δραστηριότητες μπορούν να βοηθήσουν τα παιδιά να αναπτύξουν γνωστικές και κοινωνικές δεξιότητες και να βελτιώσουν την ψυχική τους υγεία.
- Παρόλο που στα πλαίσια ΠΑΕ, η ύπαιθρος συνδέεται συνήθως με το ελεύθερο παιχνίδι (το οποίο είναι πολύ ευεργετικό για τα μικρά παιδιά), μπορεί επίσης να αποτελέσει ένα εξαιρετικό περιβάλλον για πιο δομημένες δραστηριότητες που βοηθούν όλα τα παιδιά, συμπεριλαμβανομένων εκείνων με ΚΔ, να μάθουν και να αναπτύξουν ένα ευρύ φάσμα

δεξιοτήτων σε θέματα όπως τα μαθηματικά, η ιστορία, η γεωλογία, η τέχνη, η μουσική και η επικοινωνία.

- Η τακτική συμπερίληψη δραστηριοτήτων σε εξωτερικούς χώρους στα πλαίσια της ΠΑΕ, επιτρέπει την προαγωγή των στόχων του προγράμματος σπουδών και επίσης:
 - Ενθαρρύνει την ανεξάρτητη, ενεργητική μάθηση
 - Ενισχύει τη γνωστική ανάπτυξη
 - Αναπτύσσει επικοινωνιακές και διαπροσωπικές δεξιότητες
 - Συμβάλλει στην οικοδόμηση της ατομικής και πολιτιστικής ταυτότητα των παιδιών
 - Ενισχύει την ευεξία και της υγεία
 - Προωθεί την περιβαλλοντική συνείδηση και τη σύνδεση με τη φύση.
- Η ποιότητα των υπαίθριων εκπαιδευτικών διαδικασιών συνδέεται με την ποιότητα της προετοιμασίας και του σχεδιασμού των υπαίθριων χώρων, οι οποίοι θα πρέπει να διασφαλίζουν την προσβασιμότητα των παιδιών με ΚΔ. Οι υπαίθριοι χώροι για παιδιά θα πρέπει να σχεδιάζονται έτσι ώστε να παρέχουν ένα ασφαλές και ευχάριστο περιβάλλον για ενεργό παιχνίδι και μάθηση, προσαρμοσμένο στις ανάγκες των παιδιών με ΚΔ.
- Προκειμένου να εξασφαλιστούν προσβάσιμοι υπαίθριοι χώροι που δεν περιθωριοποιούν ή αποκλείουν τα παιδιά με ΚΔ και άλλες αναπηρίες, προτείνουμε την υιοθέτηση του ΚΣ έτσι ώστε να:
 - Εξασφαλίζουμε τη μέγιστη προσβασιμότητα μεγιστοποιώντας τις διαφορετικές ευκαιρίες παιχνιδιού και τη στήριξη της κοινωνικής ένταξης
 - Δημιουργούμε χώρους όπου όλοι είναι ευπρόσδεκτοι

- Παρέχουμε ισοδύναμες εμπειρίες και δραστηριότητες για όλα τα παιδιά (αυτές μπορεί να χρειαστεί να διαφοροποιηθούν για τις ανάγκες διαφορετικών ατόμων)
 - Σχεδιάζουμε χώρους που έχουν υποδομές για πρόσβαση στις σχετικές δραστηριότητες στο έδαφος και σε υπερυψωμένο επίπεδο.
- Ο μεθοδολογικός και παιδαγωγικός φακός μέσα από τον οποίο σχεδιάζονται οι δραστηριότητες ΥΕ αναγνωρίζει το παιδί ως ενεργό/ή συμμετέχοντα/ουσα στη διαδικασία μάθησης, αναγνωρίζει ότι η μάθηση προάγεται μέσα από το παιχνίδι (εφόσον το παιχνίδι αποτελεί θεμελιώδη πρακτική στο πλαίσιο ΠΑΕ), και αναγνωρίζει ότι η τεχνολογία αποτελεί απαραίτητο εργαλείο για τη δημιουργία καινοτόμων ευκαιριών μάθησης χωρίς αποκλεισμούς, που ενθαρρύνει την ουσιαστική εμπλοκή όλων των παιδιών στη μαθησιακή διαδικασία.
- Ο αναστοχασμός γύρω από τα ζητήματα σχεδιασμού δραστηριοτήτων ΥΕ, αποτελεί ζωτικής σημασίας παράμετρο για την επιτυχή υλοποίηση της ΥΕ για όλα τα παιδιά, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών με ΚΔ. Οι εκπαιδευτικοί διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της εμπειρίας της εκπαίδευσης στην ύπαιθρο, ώστε να είναι προσβάσιμη, ελκυστική και να μην αποκλείει κανένα παιδί. Ο προσεκτικός σχεδιασμός των δραστηριοτήτων ΥΕ και εφαρμογή τους μπορεί να περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τα εξής:
- Προσδιορίζουμε κατάλληλους εξωτερικούς χώρους και οργανώνουμε το υπαίθριο περιβάλλον ώστε να εξασφαλίζεται η προσβασιμότητα για όλα τα παιδιά.
 - Σχεδιάζουμε δραστηριότητες που ενθαρρύνουν την αλληλεπίδραση μεταξύ παιδιών με και χωρίς αναπηρία.
 - Επικοινωνούμε με τους γονείς για την ενημέρωσή τους σχετικά με τις λεπτομέρειες της υπαίθριας δραστηριότητας, συμπεριλαμβανομένου του πεδίου εφαρμογής της, της τοποθεσίας, του χρόνου, του κατάλληλου ρουχισμού και του φαγητού.

- Ενθαρρύνουμε την προσωπική επικοινωνία με τους γονείς των παιδιών με ΚΔ, ώστε να διασφαλιστεί η αμοιβαία κατανόηση της συμμετοχής του παιδιού τους κατά τη διάρκεια της υπαίθριας δραστηριότητας ώστε να αντιμετωπίσουμε τυχόν ανησυχίες τους που προκύπτουν.
 - Συζητούμε με τα παιδιά το πλαίσιο της υπαίθριας δραστηριότητας και εξηγούμε ή συνδιαμορφώνουμε μερικούς βασικούς κανόνες που πρέπει να εφαρμοστούν κατά τη διάρκεια της δραστηριότητας.
- Η τεχνολογία προσφέρει εξαιρετικές ευκαιρίες για τη διευκόλυνση των υπαίθριων δραστηριοτήτων και τη σύνδεση των εμπειριών που βιώνουν τα παιδιά στους υπαίθριους χώρους με τις εμπειρίες που βιώνουν στην αίθουσα διδασκαλίας και στους εσωτερικούς χώρους του σχολείου. Η χρήση ψηφιακών εργαλείων για την καταγραφή και την ανταλλαγή εμπειριών κατά τη διάρκεια υλοποίησης ΥΕ, ενθαρρύνει τα παιδιά να αναστοχαστούν τις εμπειρίες τους και να τις συνδέσουν με έννοιες που διδάσκονται στην τάξη. Οι ταινίες, τα βίντεο ή η εικονική πραγματικότητα είναι ισχυρά εργαλεία που μπορούν να φέρουν τη φύση στην τάξη, ιδίως σε περιπτώσεις όπου καταστάσεις ή εμπόδια όπως οι κακές καιρικές συνθήκες, η έλλειψη μεταφορικών μέσων ή κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19 περιορίζουν την πρόσβαση σε υπαίθριους χώρους. Επιπλέον, οι φωτογραφίες ή τα βίντεο μπορούν να διεγείρουν τη φαντασία των παιδιών και να ενθαρρύνουν τη συζήτηση και τον προβληματισμό.
- Προκειμένου να παρέχουμε στα παιδιά μια πιο ολοκληρωμένη μαθησιακή εμπειρία και να δημιουργήσουμε συνδέσεις μεταξύ της ΥΕ και της εκπαίδευσης στην αίθουσα διδασκαλίας, σχεδιάζουμε δραστηριότητες που να ενσωματώνουν εμπειρίες και από τα δύο περιβάλλοντα. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την καθιέρωση ενός συνεχούς διαλόγου μεταξύ των δύο μαθησιακών περιβαλλόντων, που καταδεικνύεται απαραίτητος για να διασφαλιστεί ότι τα παιδιά έχουν πρόσβαση σε ποικίλες εμπειρίες που τους προετοιμάζουν και τους δίνουν τα απαραίτητα εφόδια και δεξιότητες για να επιτύχουν στον πραγματικό κόσμο. Για παράδειγμα, οι υπαίθριες δραστηριότητες μπορούν να παρέχουν αυθεντικές

εμπειρίες που ενισχύουν τις έννοιες που διδάσκονται στην τάξη. Σε άλλες περιπτώσεις, φυσικά υλικά (όπως φύλλα, πέτρες και κομμάτια ξύλου), καθώς και αντικείμενα από την εξερεύνηση στην ύπαιθρο (όπως σχέδια, φωτογραφίες και βιντεοσκοπήσεις) μπορούν να αποτελέσουν αφόρμηση για την επίτευξη επιτυχημένων μαθησιακών αποτελεσμάτων στην αίθουσα διδασκαλίας. Επιπλέον, ενθαρρύνοντας τα παιδιά να μοιραστούν τις αναμνήσεις και τις προσωπικές τους εμπειρίες από την ΥΕ, δίνεται η δυνατότητα να αναλυθούν σε βάθος έννοιες που αντλούν από το υπαίθριο περιβάλλον, και να συζητήσουν θέματα με κριτική διάθεση.

- Η δημιουργία ενός συμπεριληπτικού και ασφαλούς μαθησιακού περιβάλλοντος για όλα τα παιδιά, συμπεριλαμβανομένων των παιδιών με ΚΔ, απαιτεί την ύπαρξη εγκαταστάσεων που είναι εύκολα προσβάσιμες σε παιδιά με διαφορετικές ανάγκες, καθώς και την ανάπτυξη μαθησιακού υλικού και μεθόδων διδασκαλίας που μπορούν να προσαρμοστούν σε διαφορετικά μαθησιακά στυλ. Ο απώτερος στόχος ενός τέτοιου περιβάλλοντος (μέσα και έξω από την αίθουσα διδασκαλίας) είναι να διασφαλίσει ότι κάθε μαθητής/τρια, ανεξάρτητα από τις ατομικές του/της μαθησιακές ανάγκες, μπορεί να έχει πρόσβαση σε πληροφορίες σε ένα θετικό και υποστηρικτικό περιβάλλον. Οι βασικές ενέργειες για την επίτευξη αυτού του στόχου περιλαμβάνουν την αναγνώριση της μοναδικότητας των παιδιών, την εφαρμογή στρατηγικών διδασκαλίας που μπορούν να προσαρμοστούν στις ανάγκες όλων χωρίς εξαίρεση των παιδιών, την ενθάρρυνση της ενεργού συμμετοχής τους στη διαδικασία μάθησης και την προώθηση ίσων ευκαιριών για όλους.

Η δημιουργία προσβάσιμων και χωρίς αποκλεισμούς μαθησιακών χώρων (υπαίθριων και μέσα στο σχολικό κτήριο) που να απευθύνονται σε όλες τις ικανότητες είναι πάντα αποτέλεσμα της συνεργασίας μεταξύ εκπαιδευτικών, φορέων χάραξης πολιτικής, αρχιτεκτόνων και κοινοτήτων. Με την υιοθέτηση των αρχών της ευελιξίας, της ασφάλειας, των αισθητηριακών παραμέτρων, του ΚΣ, οι χώροι μάθησης μπορούν να μετατραπούν σε άριστα μαθησιακά περιβάλλοντα που να επιτρέπουν σε όλα τα παιδιά να αξιοποιήσουν πλήρως τις δυνατότητές τους και συμβάλλουν σε μια εκπαίδευση για όλους χωρίς αποκλεισμούς. Η δημιουργία κατάλληλων μαθησιακών περιβαλλόντων και ο σχεδιασμός δραστηριοτήτων που υλοποιούνται είτε σε υπαίθρια

περιβάλλοντα στα πλαίσια της ΥΕ είτε στις αίθουσες διδασκαλίας, προάγουν την ενεργητική, αυθεντική, παιγνιώδη και βιωματική μάθηση για όλα τα παιδιά, απαραίτητες προϋποθέσεις για την ολιστική ανάπτυξή τους.

Βιβλιογραφία

Barrable, A. & Booth, D. (2020). Nature Connection in Early Childhood: A

Quantitative Cross-Sectional Study. *Sustainability*, 12, 375.
<https://doi.org/10.3390/su12010375>

Bento O. J., & H. Sands eter E. B. (2020). Affordances for physical activity and well-

being in ECEC outdoor environment. *Journal of Environmental Psychology*, 69.
<https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2020.101430>.

Bortolotti A. (2019). *Outdoor Education. Storia, Ambiti e Metodi*. Guerini Scientifica.

Bortolotti, A., Schenetti, M., & Telese, V. (2020). Outdoor Education as potential

inclusive approach. A research into Kindergatens of Bologna Municipality. *Italian Journal of Special Education for Inclusion*, 8(1), 417-433.

Birkeland, A. (2019). Temporal settings in kindergarten: A lens to trace historical and

current cultural formation ideals? *Journal of European Early Childhood and Care Research*, 27(1), 53-67.

Birkeland, Å., Sørensen, H.V. (2021). Time Regulation as Institutional Condition for

Children's Outdoor Play and Cultural Formation in Kindergarten. In: Grindheim, L.T., Sørensen, H.V., Rekers, A. (Eds.) *Outdoor Learning and Play. International Perspectives on*

Early Childhood Education and Development, 34. Springer, Cham.

https://doi.org/10.1007/978-3-030-72595-2_7

Brink, J., Leimonel, T., Lipponen, L., & Kallio-Tavin, M. (2023). Open design

pedagogy: Revealing openness in early childhood education with digital technology.

International Journal of education through art, 19(2), 223-240.

Bronfenbrenner, U. (2001). The bioecological theory of human development. In N. J.

Smelser & P. B. Baltes (Eds.), *International encyclopedia of the social and behavioral sciences* (pp.6963–6970). Elsevier.

Carpi, L. (2024). *Educare secondo natura in e outdoor: la risposta psicomotoria ai Bisogni Educativi Naturali*. Centro studi Erickson.

Coppola, R. Tortella, P., Coco, D., & Sgrò, F. (2021). *How can the technology be*

integrated in Outdoor Movement Education for children and the youth with special needs?

10.14198/jhse.2021.16.Proc2.50.

[DEHORS Project \(2021\). "Guide for the development and valorization of outdoor spaces. Intellectual Output 2." DEveloping innovative learning contexts in pre-sHools' OutdoorR Spaces. https://dehors-project.eu/docs/Dehors_Guida_EN.pdf](https://dehors-project.eu/docs/Dehors_Guida_EN.pdf)

EIDD-Design for all Europe, <https://dfaeurope.eu/>

Fischetti, F., Cataldi, S., Di Terlizzi, P., Greco, G. (2020). Multilateral methodology in

physical education improves coping skills, resilience and physical fitness in drug addicts.

Journal of Human Sport and Exercise, 15 (2), 367-379.

Frederiks Dettweiler U. & Mygind E. (2020). Dansk udeskole I et international tog

sammenlignende perspektiv. In (Edt.) E. Mygind. Udeskole. TEACHOUT-projektets resultater. Outdoor school. The results of the TEACHOUT project.

Giunti, C., Lotti, P., Mosa, E., Naldini, M., Orlandini, L., Panzavolta, S., Tortoli, L. et al. (a cura di), "Avanguardie educative". Linee guida per l'implementazione dell'Idea "Outdoor education", versione 2.0 [2023], INDIRE, Firenze, 2023.

Gray, T. (2018). Outdoor learning: not new, just newly important. *Curriculum*

Perspectives, 38(2), 145–149. <https://doi.org/10.1007/s41297-018-0054-x>

Güdelhöfer, I. (2016). *Outdoor Education and Inclusion of children with special*

needs – A case study from Germany. Linköping University. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:942099/FULLTEXT03.pdf>

Haraga, A. (2023). Promovarea incluziunii sociale în cadrul activităților outdoor, In

Revista Profesorului, ISSN 2602-0068, ISSN-L 2602-0068, retrived from <https://revistaprofesorului.ro/promovarea-incluziunii-sociale-in-cadrul-activitatilor-outdoor/>, on the 8.01.2024

Hedegaard, M. (2020). Children's perspectives and institutional practices as keys

in a whole-ness approach to children's social situations of development. *Learning, Culture and Social Interaction*, 26. <https://doi.org/10.1016/j.lcsi.2018.04.008>

Hills, D., & Thomas, G. J. (2021). Digital technology in outdoor education. In G. J.

Thomas, J. Dymont, & H. Prince (Eds.), *Outdoor environmental education in higher education: International perspectives* (pp. 147–159). Springer.

Hills, D., van Kraalingen, I., & Thomas, G. J. (2023). The Impact of Technology on

Presence in Outdoor Education. *Journal of Experiential Education*, 0(0).

<https://doi.org/10.1177/10538259231202452>

Hookway, J. (2022). Special Education Classroom: Creating A Safe And Inclusive

Environment. <https://brainwave.watch/special-education-classroom-creating-a-safe-and-inclusive-environment/>

Ianes, D., Demo, H., & Dell'Anna, S. (2020). Inclusive education in Italy: Historical

steps, positive developments, and challenges. *Prospects*, 49(3), 249-263:
<https://link.springer.com/article/10.1007/s1125-020-09509-7>

Jerowsky, M. & Borda, A., (2022). Virtual reality can support and enhance outdoor

environmental education, The Conversation.
<https://magazine.alumni.ubc.ca/2022/environment-technology/virtual-reality-can-support-and-enhance-outdoor-environmental-education>

Kiviranta, Leena & Lindfors, Eila & Rönkkö, Marja-Leena & Luukka, Emilia. (2023).

Outdoor learning in early childhood education: exploring benefits and challenges.
Educational Research. 1-18. 10.1080/00131881.2023.2285762.

Lattarulo M., Vandelli D. (2021). Laboratori con i materiali naturali. Percorsi ed

attività in sezione e all'aperto. *Scuola dell'Infanzia*. Erickson.

Landscapes for Learning. "How to make a playground wheelchair accessible". June 1, 2023.

Online: <https://landscapes4learning.com/how-to-make-a-playground-wheelchair-accessible/>

Luini, L. (2023). Sguardi sulle cose fuori. *Bambini*, 39(10), 6-7.

Lynch, H., Moore, A., Edwards, C., & Horgan., L. (2020). Advancing Play Participation

for All: The Challenge of Addressing Play Diversity and Inclusion in Community Parks and Playgrounds. *British Journal of Occupational Therapy*, 83 (2), 107–117. doi:10.1177/0308022619881936.

Malaguti E., & Augenti M.A. (2022). From the person to the learning environment,

through an ecological social human approach. The IEP as a real planning tool to promote inclusive education through multiple pluralistic proposals. *QTimes. Journal of Education, Technology and Social Studies*, 14(1).

Mann, J., Gray, T., Truong, S., Brymer, E., Passy, R., Ho, S., Sahlberg, P., Ward, K.,

Bentsen, P., Curry, C., & Cowper, R. (2022). Getting Out of the Classroom and Into Nature: A Systematic Review of Nature-Specific Outdoor Learning on School Children's Learning and Development. In *Frontiers in Public Health* (Vol. 10). Frontiers Media S.A. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2022.877058>

Merçon-Vargas, E.A., Lima, R.F.F., Rosa, E.M. and Tudge, J. (2020), Processing

Proximal Processes: What Bronfenbrenner Meant, What He Didn't Mean, and What He Should Have Meant. *J Fam Theory Rev*, 12, 321-334. <https://doi.org/10.1111/jftr.12373>

Moore, A., Boyle, B. & Lynch, H. (2023). Designing public playgrounds for inclusion:

a scoping review of grey literature guidelines for Universal Design. *Children's Geographies*, 21(3), 422-441. DOI: 10.1080/14733285.2022.2073197

Morse, P. (2023). The Impact of Outdoor Recreation Activities on Individuals with

Physical Disabilities: A Synthesis Project. Master's thesis, SUNY Brockport, State University of New York, Department of Kinesiology, Sport Studies, and Physical Education.

Murillo, J.F.M., González, P.H., Arjones, A., Peña, J.J.D., Sinoga, J.D.R. (2018). La

Educación al Aire Libre Como Herramienta para Mejorar el Aprendizaje del Alumnado.

Available online: <https://hdl.handle.net/10630/16751>

Munge, B., & Thomas, G. (2021). Managing outdoor fieldwork. In G. J. Thomas, J.

Dyment, & H. Prince (Eds.), *Outdoor environmental education in higher education: International perspectives* (pp. 389–398). Springer.

Mussini I., Gilioli C., Rustichelli F., Martini D. & Gariboldi A. (2020). Progetto e/è

ricerca. Approfondimenti ed esperienze nei servizi educativi per l'infanzia, Junior Edizioni p.94 <http://hdl.handle.net/11380/1226880>

Mygind E. (2020). (Ed.). Udeskole. TEACHOUT-projektets resultater. (Outdoor

school. The results of the TEACHOUT project).

National Standards Authority of Ireland (NSAI) Standards. (2021). Accessibility and

Usability of the Built Environment – Functional Requirements.” I.S. EN17210:2021&LC:2021. Dublin: NSAI.

Onida, M. C. (2021). La Terra, tra indoor e outdoor, per un'educazione ecologica.

Zeroseiup. <https://www.zeroseiup.eu/la-terra-tra-indoor-e-outdoor-per-uneducazione-ecologica/>

Özgem, K. & Akçıl, U. (2022). An Investigation of Preschool Level Out-of-Class

Education Activities in Finland, Estonia, Ireland, and Turkey within the Framework of 21st Century Skills. *Sustainability* <https://doi.org/10.3390/su14148736>

Passy, R., Blackwell, I. (2022). Natural Connections: Learning About Outdoor-

Based Learning. In: Jucker, R., von Au, J. (Eds) *High-Quality Outdoor Learning*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-031-04108-2_18.

Με τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι απόψεις και οι γνώμες που διατυπώνονται εκφράζουν αποκλειστικά τις απόψεις των συντακτών και δεν αντιπροσωπεύουν κατ'ανάγκη τις απόψεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή του Ευρωπαϊκού Εκτελεστικού Οργανισμού Εκπαίδευσης και Πολιτισμού (EACEA). Η Ευρωπαϊκή Ένωση και ο EACEA δεν μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνοι για τις εκφραζόμενες απόψεις
Αριθμός Έργου: 2023-1-IT02-KA220-SCH-000165552

Pozzo, E., & Alastra, V. (2021). Dare voce ai bambini attraverso la metodica del photovoice: gli ambienti e la vita scolastica ripensati ai tempi del Covid 19. *Journal of Health Care Education in Practice*, 3(*Journal of Health Care Education in Practice VOL. 3/1*), 115-118.

Reggio, G., Lentini, R., Benatti, D. & Ceresa, F. (2023). Rinnovare gli sguardi.

Osservare il fuori per cambiare (anche) dentro. *Bambini*, 39(8), 36-40.

Rojo-Ramos, J., Manzano- Redondo, F., Barrios-Fernandez, S., García-Gordillo,

M.A., & Adsuar, J.C. (2021). Early Childhood Education Teachers' Perception of Outdoor Learning Activities in the Spanish Region of Extremadura. *Sustainability* 13, 8986. <https://doi.org/10.3390/su13168986>

Schenetti, M., & Pera, C. L. (2021). Riscoprire il gioco all'aperto per innovare i servizi educativi e le competenze professionali degli adulti. *IUL Research*, 2(4), 120-132.

Schenetti, M., & Petrucci, L. (2023). Promoting Inclusive Education Through

Participatory Design of Outdoor Learning Spaces: Insights from Italian Educational Services. *L'integrazione scolastica e sociale*, 4(22), 6-24.

Stavrianos, A., & Pratt-Adams, S. (2022). Representations of the Benefits of Outdoor

Education for Students with Learning Disabilities: A Thematic Analysis of Newspapers. *Open Journal of Social Sciences*, 10, 256-268.

<https://doi.org/10.4236/jss.2022.106020>

The Center for Universal Design (1997). The principles of universal design, Version

2.0. Raleigh: North Carolina State University. http://www.design.ncsu.edu/cud/about_ud/udprincipleshtmlformat.html

Thomas, G. J. (2019). Learning to be a group facilitator in outdoor education: Using

self-awareness to overcome fears and be fully present. *Journal of Adventure Education & Outdoor Learning*, 19(4), 287–300. <https://doi.org/10.1080/14729679.2018.1509720>

Thomas, G. J. (2021). Intentionality for outdoor educators. In G. J. Thomas, J.

Dyment, & H. Prince (Eds.), *Outdoor environmental education in higher education: International perspectives* (pp. 135–145). Springer.

Van Dijk-Wesselius J.E, van den Berg A.E., & Maas J and Hovinga, D. (2020). Green

Schoolyards as Outdoor Learning Environments: Barriers and Solutions as Experienced by Primary School Teachers. *Frontiers in Psychology*, 10, 2919. DOI: 10.3389/fpsyg.2019.02919

Villa, F. (2021). Fare ricerca in contesti educativi all’aperto: alcune riflessioni metodologiche sugli strumenti video. In *La responsabilità della pedagogia nelle trasformazioni dei rapporti sociali. Storia, linee di ricerca e prospettive. Atti Junior Congresso Nazionale SIPED* (pp. 331-339). Pensa Multimedia.

Vladescu, E. (2022): Învățarea bazată pe competențe din perspectiva educației

outdoor, In: “EDICT – Revista educației” (ISSN 1582 – 909X), <https://edict.ro/invatarea-bazata-pe-competente-din-perspectiva-educatiei-outdoor/>, accessed on 16.01.2024

Vygotsky, L. S. (2016). Play and its role in the mental development of the child.

Soviet Psychology, 5(3), 6–18.

UNESCO (2021). *Reimagining our Futures Together: A new social contract for*

education. France.

Wattchow, B. (2021). Place-responsiveness in outdoor environmental education. In

G. J. Thomas, J. Dyment, & H. Prince (Eds.), *Outdoor environmental education in higher education: International perspectives* (pp. 101–110). Springer.

Πηγή Εικόνων: Freepik

Σύμπραξη:

